

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки, управління, права та
інформаційних технологій
Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти магістр
на тему: «Сучасні тенденції транснаціоналізації світової економіки»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою Міжнародні
економічні відносини
спеціальності 292 Міжнародні економічні
відносини
ступеня вищої освіти магістр
денної форми навчання
Коваленко Володимир Володимирович

Керівник: Загребельна Ірина Леонідівна
Рецензент: Шкурко Андрій Віталійович

Полтава 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	8
1.1. Транснаціоналізація в системі міжнародних економічних відносин	8
1.2. Транснаціоналізація та глобалізація в сучасних методологічних аспектах	18
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	27
2.1. Тенденції транснаціоналізації світового ринку	27
2.2. Вплив інвестиційної діяльності ТНК на економіку країн світу	36
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТНК В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	52
3.1. ТНК в процесах інноваційного розвитку світової економіки	52
3.2. Перспективи участі України в процесах транснаціоналізації світової економіки	59
Висновки до розділу 3	71
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Актуальність теми. Транснаціональні корпорації, як потужні міжнародні компанії, об'єднують ресурси та виробничі потужності в різних країнах. Вони активно впливають на світову економіку, оптимізуючи виробничі процеси, розподіляючи ризики та максимізуючи прибуток завдяки глобальному плануванню та управлінню.

Глобалізація перетворює транснаціональні корпорації на потужних гравців світової економіки, які активно розширюють свою присутність на нових ринках. Їхній вплив на економічні процеси в багатьох країнах, зокрема в Україні, є настільки значним, що вимагає від держави ретельної стратегії взаємодії. З одного боку, ТНК можуть стати каталізатором економічного зростання, технологічного розвитку та створення нових робочих місць. З іншого боку, надмірна залежність від іноземного капіталу може обмежити економічну самостійність країни, вплинути на державну політику та призвести до соціальної нерівності. Україна, як і багато інших країн, стоїть перед складним завданням – максимально використати переваги від співпраці з ТНК, водночас мінімізуючи ризики та зберігати національні інтереси.

Сучасна економічна наука приділяє значну увагу феномену транснаціоналізації та його впливу на світову економіку. Робота транснаціональних корпорацій є предметом численних досліджень, які аналізують як загальні тенденції розвитку цього процесу, так і його специфіку в окремих країнах. Вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких В.В. Македон, М.Е. Прохорова, Н.М. Рябець, М.О. Іванова, П.В. Мешкун та І.О. Пенська, глибоко досліджують фактори, що впливають на локалізацію виробництва ТНК, їхню поведінку на національних ринках та наслідки їхньої діяльності для економічної безпеки держав.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Кваліфікаційна магістерська робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економіки та міжнародних економічних

відносин і темі: «Розвиток агропродовольчої сфери в національному та геоеконімічному просторі» (0122U201799).

Метою дослідження є формування теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо діяльності транснаціональних корпорацій, а також визначення їх впливу на розвиток світової економіки.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні завдання:

- розглянути сутність поняття транснаціоналізація та її роль в міжнародному бізнесі;
- дослідити чинники впливу на формування та динамічний розвиток транснаціональних корпорацій;
- проаналізувати тенденції розвитку транснаціональних корпорацій на світовому ринку;
- дослідити вплив інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій на економіку країн світу;
- визначити роль транснаціональних корпорацій в процесах інноваційного розвитку світової економіки;
- розглянути перспективи участі України в процесах транснаціоналізації світової економіки.

Об'єкт дослідження є сучасні тенденції транснаціоналізації світового ринку.

Предметом дослідження є транснаціональні корпорації як важливий елемент процесу транснаціоналізації та глобалізації світової економіки.

Методи досліджень. Методологічну основу кваліфікаційної магістерської роботи становили теорії та концепції транснаціоналізації та глобалізації, що сформувалися в системі міжнародних економічних відносин. Під час написання роботи використовувалися методи аналізу і синтезу, абстрагування, індукції і дедукції, системного підходу, методи логічного та історичного порівняльного аналізу, статистичного та графічного аналізу.

Інформаційною базою роботи були статичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, Євростату, Торгово-промислової

палати України, Міжнародного валютного фонду (МВФ), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Світової організації торгівлі (СОТ) та ін.

Практична значущість даної теми полягає в дослідженні сучасного стану транснаціональних корпорацій, їх діяльності та розвитку, а також їх впливу на світову економіку та Україну зокрема, що дозволило запропонувати шляхи посилення конкурентних позицій транснаціонального бізнесу.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження за темою кваліфікаційної магістерської роботи було оприлюднено на Міжнародній науково-практичній конференції «Маркетингове забезпечення продуктового ринку» (14 травня 2024 р. м. Полтава) та Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічний менеджмент агропродовольчої сфери у мовах глобалізації економіки: безпека, інновації, лідерство» (27 вересня 2024 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці: Коваленко В.В., Безручко В.В. Стан іноземного інвестування в Україні. Маркетингове забезпечення продуктового ринку. Збірник тез XVI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 14 травня 2024 року). Полтава: ПДАУ. 2024. С. 125-127.

Загребельна І., Медяник Л., Коваленко В. Транснаціоналізація і глобалізація світової економіки. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічний менеджмент агропродовольчої сфери у мовах глобалізації економіки: безпека, інновації, лідерство» (27 вересня 2024 р.). Т. 2. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 81-83.

Структура та обсяг кваліфікаційної магістерської роботи. Кваліфікаційна магістерська робота викладена на 78 сторінках основного тексту, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 54 найменувань. Робота містить 2 таблиці, 18 рисунків та 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Транснаціоналізація в системі міжнародних економічних відносин

У сучасному світі, де економіки країн тісно переплетені, національні господарства діють як шестерні в глобальному механізмі. Кожна країна, зі своїми унікальними ресурсами та економічними системами, вносить свій внесок у формування світової економіки. Через торгівлю, інвестиції та участь у міжнародних організаціях держави взаємодіють між собою, створюючи складну мережу економічних зв'язків. Саме ці взаємодії визначають динаміку світового господарства, формуючи нові можливості та виклики.

Регіональні інтеграційні угруповання – це об'єднання країн, спрямоване на створення спільного економічного простору. Шляхом усунення торгових бар'єрів, гармонізації регуляторних норм та координації економічної політики, країни-члени прагнуть стимулювати економічне зростання, збільшити обсяги торгівлі та інвестицій, а також підвищити конкурентоспроможність своїх економік на світовій арені. Яскравими прикладами таких угруповань є Європейський Союз, АСЕАН та МЕРКОСУР.

Транснаціональні корпорації (ТНК) – це величезні компанії, що володіють активами та здійснюють діяльність у багатьох країнах, мають значний вплив на світові ринки, виробництво та технології. Їхні інвестиційні рішення, цінова політика та управлінські практики значно впливають на світову економіку [20].

Міжнародні організації – спеціалізовані інституції, такі як Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк, встановлюють правила, норми та стандарти для міжнародної торгівлі та

інвестицій. Їхня діяльність сприяє співпраці, координації та вирішенню спільних економічних проблем.

ТНК відіграють значну роль у сучасній світовій економіці, і їм приділяється багато уваги в економічній теорії. Однак важливо зазначити, що ТНК не є абсолютно новим явищем. Деякі компанії, які мають ознаки ТНК, існували ще задовго до ХХ століття. Зокрема, англійська Ост-Індійська компанія (East India Company), заснована в 1600 році, вела торгівлю та володіла територіями в Азії та Африці. Голландська Ост-Індійська компанія (Vereenigde Oost-Indische Compagnie), заснована в 1602 році, вела аналогічну діяльність в Азії. Британська компанія Hudson's Bay Company, заснована в 1670 році, займалася торгівлею хутром у Північній Америці. Ці та інші ранні ТНК були продуктом епохи Великих географічних відкриттів та колоніалізму. Вони домінували в світовій торгівлі та володіли значними ресурсами в колоніях [8, с. 119].

З другої третини ХІХ століття розпочався новий етап розвитку ТНК, пов'язаний з промисловою революцією та розвитком нових технологій. Концентрація капіталу у сфері виробництва, торгівлі та банківсько-кредитної діяльності стимулювала створення нових ТНК, таких як: американська Standard Oil Company, заснована в 1870 році, яка стала лідером на світовому ринку нафти; німецька Siemens AG, заснована в 1847 році, яка стала одним з провідних виробників електротехніки в світі; американська General Electric (GE), заснована в 1892 році, яка стала диверсифікованою транснаціональною корпорацією, що працює в різних галузях.

Спочатку ТНК вивчалися в рамках теорії фірми. Цей підхід розглядав ТНК як розширення традиційної концепції фірми, акцентуючи увагу на внутрішніх мотивах їх діяльності, таких як максимізація прибутку та економія від масштабу. Згодом почали розроблятися самостійні концепції ТНК, які глибше аналізували унікальні характеристики цих компаній та їхню роль у світовій економіці [12].

Сучасні теорії ТНК пропонують різноманітні моделі, які пояснюють,

чому компанії виходять на закордонні ринки. Зростання продуктивності та глобалізація створюють сприятливі умови для розширення діяльності за межі національних кордонів. Компанії шукають нові ринки збуту, дешеву робочу силу, доступ до природних ресурсів та технології. Прямі іноземні інвестиції стають інструментом досягнення цих цілей.

Сучасна наукова література пропонує різноманітні визначення, що стосуються транснаціональної підприємницької діяльності. Ці визначення в основному пов'язані з організаційними, правовими та територіальними аспектами такої діяльності, зокрема з компаніями, які володіють та керують підприємствами, розташованими в кількох країнах.

З метою уніфікації термінології доцільно використовувати загальноприйнятий категоріально-понятійний апарат міжнародних організацій, таких як Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародний валютний фонд, а також Організація економічного співробітництва та розвитку. Відповідно до зазначеного підходу ТНК є компанією, що включає головні (материнські) підприємства в країні базування (материнська країна) і зарубіжні філії (до числа яких належать компанії, підприємства і майно), розташовані в країнах, які їх приймають. ТНК забезпечують свою тривалу участь в управлінні такими філіями за рахунок повного або часткового контролю над їхніми активами, для чого вважається достатнім володіння частиною статутного або акціонерного капіталу (а саме його 10% і більше), що класифікується як прямі іноземні інвестиції (ПІІ) [24].

Терміни «транснаціональні корпорації» (TNCs), «мультинаціональні корпорації» (MNCs) і «мультинаціональні підприємства» (MNEs) з'явилися у вжиток у 1960-х і на початку 1970-х років. До цього часу підприємства, що займалися господарською та інвестиційною діяльністю поза межами своєї країни, називалися мультитериторіальними фірмами або підприємствами, що займаються іноземним інвестуванням.

У 1980-х роках стали формуватися глобальні ТНК, що відзначалися планетарним сприйняттям ринків та здатністю функціонувати в умовах

глобальної конкуренції. Ці компанії мали глобальну стратегію, розгалужену мережу виробництва та постачання, і активно взаємодіяли з глобальними ринками. Вони проявили себе як ефективні учасники світової арени та здатність значно впливати на світову економіку.

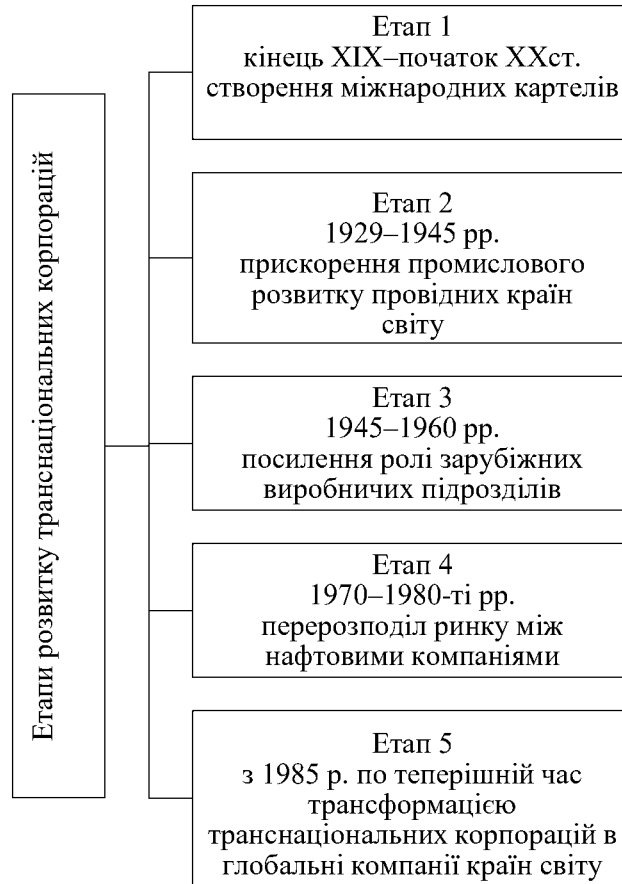

Рис. 1.1. Етапи розвитку транснаціональних корпорацій

На першому етапі свого розвитку транснаціональні корпорації (ТНК) зосереджувалися на видобутку сировини в колоніях. Багаті ресурси Азії, Африки та Латинської Америки робили їх привабливими для європейських компаній. Обробка цієї сировини відбувалася в метрополіях, оскільки в колоніях відсутні були необхідні технології та кваліфіковані кадри. Співпраця між різними компаніями у формі міжнародних картелів дозволяла контролювати ринки збуту та встановлювати високі ціни.

Друга світова війна стала потужним каталізатором для розвитку промисловості в провідних країнах світу. ТНК активно брали участь у цьому процесі, розробляючи нові технології, такі як телебачення, ядерна енергетика

та реактивні двигуни. Цей період характеризується значним зростанням науково-дослідних робіт у корпораціях.

Після Другої світової війни та розпаду колоніальної системи ТНК почали активно розвивати виробництво за кордоном. Зарубіжні філії стали виробляти не лише для місцевого ринку, але й експортувати продукцію. Це дозволило компаніям знизити виробничі витрати та краще адаптуватися до місцевих умов. Саме в цей період з'явився термін «транснаціональна корпорація».

Енергетична криза 70-х років призвела до перерозподілу ринку нафти. Одночасно з цим відбувався стрімкий розвиток комп'ютерних технологій, що відкрило нові можливості для глобалізації бізнесу. ТНК почали активно використовувати комп'ютери для управління своїми глобальними мережами, а також для розробки нових продуктів і послуг.

Сучасні ТНК – це глобальні компанії, які можуть виробляти продукцію в одній країні, продавати її в іншій, а досліджувати нові технології в третій. Вони оптимізують виробничі процеси, розміщуючи їх в країнах з найнижчими витратами, а продають свою продукцію на найбільш прибуткові ринки. Інновації та глобальні мережі стали основними конкурентними перевагами сучасних ТНК.

Згідно з «ринковою» теорією, процес транснаціоналізації є результатом взаємодії глобальних ринків. Різноманітність потреб споживачів у різних країнах та відмінності у виробничих можливостях компаній створюють умови для міжнародного поділу праці. Коли попит на певні товари або послуги перевищує пропозицію на внутрішньому ринку, компанії шукають нові можливості для задоволення цього попиту за кордоном. Таким чином, транснаціональні корпорації стають посередниками між різними ринками, з'єднуючи виробництво з споживанням на глобальному рівні (рис. 1.2.).

Схема «ринкової» теорії транснаціоналізації демонструє, що для успішної транснаціоналізації виробництва необхідно виконання двох ключових умов: наявність достатнього попиту на світовому ринку і наявність

необхідних ресурсів для виробництва в інших країнах.

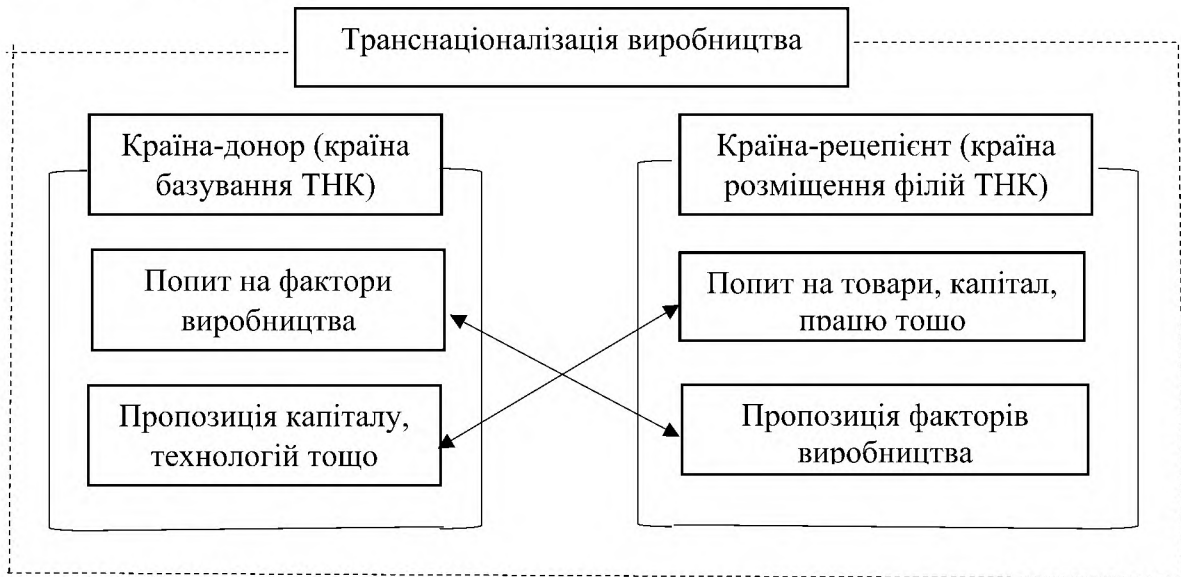

Рис. 1.2. Схема «ринкової» теорії транснаціоналізації виробництва

Джерело: [8, с. 120]

1. Попит на фактори виробництва з боку виробників (потенційних інвесторів): виробники, які прагнуть розширити свою діяльність за кордон, потребують доступу до факторів виробництва, таких як сировина, робоча сила, земля та капітал; попит може бути задоволений пропозицією факторів виробництва на території держав-реципієнтів; держави-реципієнти повинні мати сприятливий інвестиційний клімат, щоб залучити іноземних інвесторів.

2. Пропозиція капіталу, технологій та інших факторів виробництва з боку виробників (потенційних інвесторів): виробники, які мають надлишок капіталу, технологій або інших факторів виробництва, можуть шукати можливості для їх інвестування в інші країни; ця пропозиція може бути покрита попитом на відповідні фактори на території держав-реципієнтів; держави-реципієнти повинні мати чітку стратегію розвитку, що передбачає залучення іноземних інвестицій у пріоритетні галузі.

Умови, що описуються «ринковою» теорією транснаціоналізації, можуть мати як комплексний, так і поодинокий характер. Наприклад, поширення мережі ресторанів McDonald's на території країн СНД зумовлене передусім попитом на їхню продукцію, а не браком можливостей для

виробництва в цій сфері [24].

В рамках ринкової економіки транснаціоналізацію розглядають як вищий етап еволюції підприємництва. Це явище відбувається не лише для отримання економічного зиску (прибутку), але й для реалізації геоекономічних амбіцій держав та налагодження їхніх інтеграційних зв'язків.

Сучасні ТНК, що виникли в епоху глобалізації світової економіки, суттєво відрізняються від своїх попередників. Їхні характерні риси роблять їх «справжніми» ТНК у повному розумінні цього слова. Однією з ключових ознак сучасних ТНК є централізація управління в країні базування. Це означає, що всі ключові рішення щодо стратегії, фінансів та операцій приймаються в головному офісі компанії. На відміну від цього, багатонаціональні корпорації (МНК), які існували раніше, мали більш децентралізовану структуру, де дочірні компанії в різних країнах володіли більшою автономією. ТНК, як правило, володіють значними закордонними активами, включаючи виробничі потужності, дослідницькі центри та мережі дистрибуції. Ці активи розподілені по всьому світу, що дозволяє ТНК використовувати конкурентні переваги різних країн та максимізувати свою прибутковість.

ТНК можуть виникати різними шляхами, зокрема як спільне підприємство (компанії з різних країн об'єднують свої ресурси та створюють нову, спільну компанію), придбання (компанія з однієї країни купує контрольний пакет акцій компанії з іншої країни), квазізлиття (компанії обмінюються акціями, зберігаючи при цьому юридичну незалежність), пряме злиття (компанії з різних країн повністю об'єднують свої активи).

Управління ТНК зазвичай складається з трьох основних рівнів:

- Вищий рівень: рада директорів (або спостережна рада) визначає загальну стратегію компанії та представляє інтереси акціонерів;
- Середній рівень: правління відповідає за реалізацію стратегії, координацію роботи всіх підрозділів та контроль за їх діяльністю;
- Нижчий рівень: менеджери нижчого рівня керують операційною діяльністю в окремих підрозділах компанії.

Загальний вигляд організаційної структури ТНК наведена на рисунку 1.3.

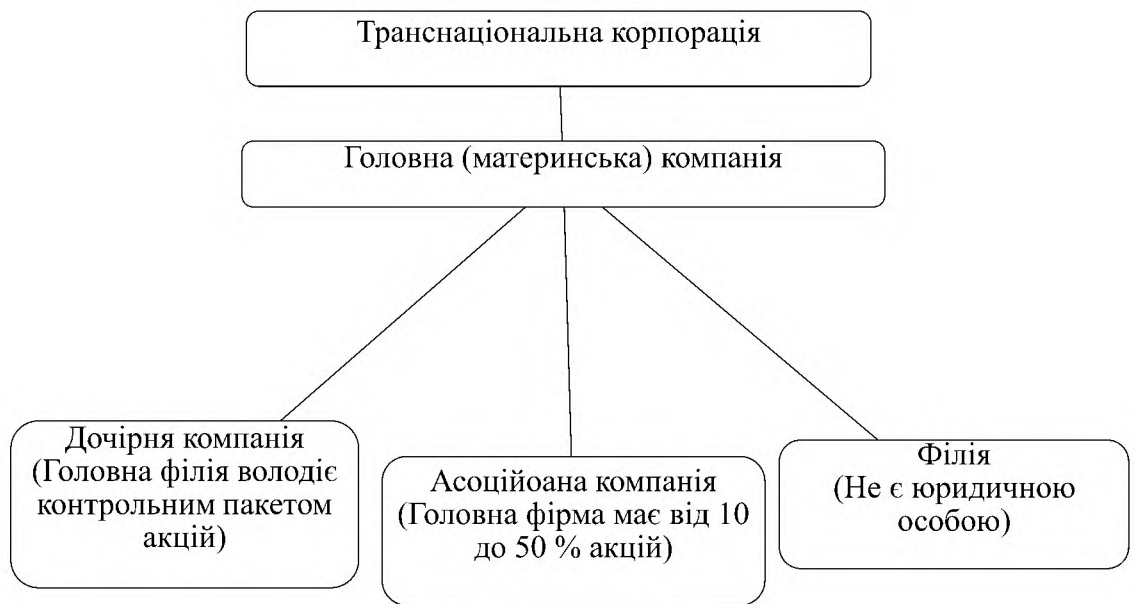

Рис. 1.3. Організаційна структура транснаціональної корпорації

У серці кожної ТНК знаходиться її головний офіс (або материнська компанія, штаб-квартира). Саме звідси керується всією розгалуженою мережею підприємств, що охоплюють різні країни світу. Головна компанія є мозковим центром, який розробляє стратегію розвитку, приймає ключові рішення та координує діяльність всіх підрозділів.

Основними функціями головної компанії є стратегічне планування (визначення довгострокових цілей, розробка бізнес-планів та інвестиційних програм для всієї корпорації, прийняття рішень (винесення рішень щодо важливих питань, таких як злиття та поглинання інших компаній, розширення виробництва, впровадження нових технологій), контроль (моніторинг фінансових результатів, ефективності роботи підрозділів та дотримання корпоративних стандартів), координація (забезпечення взаємодії між різними підрозділами корпорації, розташованими в різних країнах та часових поясах).

Хоча термін ТНК частіше використовується для опису транснаціональних корпорацій, в деяких академічних та офіційних публікаціях також вживається термін МНК. Наприклад, експерти Бюро

економічного аналізу Міністерства торгівлі США використовують словосполучення «багатонаціональна компанія» як пряму альтернативу терміну ТНК [23, с. 28]. Аналіз такої тенденції вказує на прагнення підкреслити рівноправний внесок чинників виробництва країн, що їх приймають, у розвиток зарубіжних сегментів ТНК, нівелювати неоколоніальні аспекти діяльності компаній, урахувати аспекти інтернаціоналізації капіталів компаній за рахунок розміщення акцій на світовому фондовому ринку й тим самим показати космополітичний характер діяльності компаній.

Центральною сполучною ланкою між ТНК та її зарубіжними філіями виступають ПІІ, які включають участь у капіталі, реінвестування доходів, міжфірмову заборгованість і здійснюються у формі створення нових потужностей і виробництв, а також злиття і придбання компаній. Виходячи зі ступеня участі ТНК у капіталі зарубіжних філій, їх класифікують на залежні та дочірні (асоційовані) корпоративні компанії з часткою участі ТНК в акціонерному капіталі від 10 до 50 % і не менш як 50 % відповідно, а також відділення, що становлять певні види майна та некорпоративні підприємства, що перебувають у повній або частковій власності ТНК.

Не існує чітко визначених та жорстких критеріїв, які б чітко окреслювали, що таке ТНК. Немає обмежень щодо організаційно-правових форм компанії, величини обороту й активів, кількості країн, де вона веде свою діяльність, галузевої приналежності тощо. «Статусом» ТНК наділені багато компаній, які здійснюють будь-які ПІІ за кордон, навіть якщо їхня присутність там обмежується володінням власністю. Світові потоки та накопичені обсяги ПІІ в основному пов'язані з діяльністю ТНК. Це пов'язано з тим, що ТНК володіють значними ресурсами та можливостями для інвестування за кордон. Єдиним винятком є міжнародна частка інвестицій фізичних осіб, які, як правило, вкладають свої кошти в зарубіжну нерухомість, переважно в житлові приміщення [39].

Статистичні дані про рух та нагромадження ПІІ, хоча й цінні, відображають лише частину складної картини господарських відносин між

головними та зарубіжними підрозділами ТНК. По-перше, рух чинників виробництва з країни базування до закордонних філій містить, окрім фінансового і матеріально-речового капіталу, різноманітні технологічні та управлінські інновації, а також людський капітал. По-друге, ТНК частково фінансують інвестиційні проєкти за кордоном із коштів, запозичених на фінансових ринках країн, що приймають.

Важливо зазначити, що обсяги ПІІ не завжди дають повну картину рівня транснаціоналізації компанії. Це пов'язано з тим, що ТНК можуть використовувати й інші методи, які не передбачають значних фінансових вкладень. Експерти ЮНКТАД (Конференція ООН з торгівлі та розвитку) підкреслюють, що існує ряд альтернативних механізмів контролю, які ТНК можуть використовувати для управління своїми закордонними філіями. До них належать: субконтрактні відносини, сервісні договори, угоди «під ключ», франшизи (франчайзингу), ліцензування та угоди про розподіл продукції. Використання цих методів дозволяє ТНК здійснювати значний вплив на свої закордонні філії, не вкладаючи значні кошти у ПІІ.

Сучасні транснаціоналізаційні процеси є динамічною силою, яка значно впливає на світову економіку. Зростання продуктивних сил, розвиток технологій та інтернаціоналізація всіх сфер суспільного життя призводять до посилення взаємозв'язків між суб'єктами з різних країн.

Процеси транснаціоналізації не обмежуються лише розширенням присутності ТНК на світових ринках. Вони ведуть до глибоких змін у структурі та організації виробництва, а також до посилення економічної взаємозалежності між країнами. Транснаціоналізація є потужним фактором, який трансформує світову економіку. Цей процес веде до інтеграції національних економік та формування світової економіки як цілісного організму. Незважаючи на значні переваги, важливо також усвідомлювати та вирішувати виклики, які несе з собою інтеграція, щоб забезпечити справедливий та стійкий розвиток світової економіки.

1.2. Транснаціоналізація та глобалізація в сучасних методологічних аспектах

Транснаціоналізація – це потужний двигун глобалізації, який змінює обличчя світової економіки. Завдяки ТНК, виробництво товарів і послуг стало глобальним процесом, де різні етапи виробництва розподіляються по всьому світу. Компанії обирають країни з найвигіднішими умовами для кожного етапу, що дозволяє їм оптимізувати витрати та підвищити конкурентоспроможність. Однак, цей процес має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, він сприяє економічному зростанню, створенню нових робочих місць та технологічному прогресу. З іншого боку, він може призвести до посилення нерівності між країнами, експлуатації робочої сили та погіршення екологічної ситуації. Тому, для того щоб максимізувати переваги транснаціоналізації та мінімізувати її негативні наслідки, необхідна розробка ефективних механізмів регулювання на національному та міжнародному рівнях.

На початку XXI століття транснаціоналізація виробництва і капіталу стала необхідною умовою для функціонування і розвитку ТНК. Вона також стала важливим чинником, що визначає темпи і пропорції розвитку світової економічної системи в цілому. Зростання активності ТНК в зовнішньоекономічній сфері стає все більш важливим фактором для їхнього економічного зростання.

До основних критеріїв, що дозволяють віднести компанію до транснаціональних (за визначенням ООН) включають:

1. Кількість країн: ТНК повинна діяти у мінімум двох або більше країнах. Це означає, що вона має присутність або філії в різних країнах.
2. Розміщення виробничих потужностей: ТНК має розміщені виробничі потужності в певній кількості країн. Це може включати заводи, фабрики, офіси або інші види діяльності на міжнародному рівні.
3. Розмір капіталізації: ТНК досягла певного розміру капіталізації, що

може бути визначено за фінансовими показниками, такими як активи, прибуток або ринкова капіталізація.

4. Іноземні операції: ТНК має певну частку іноземних операцій у своїх доходах або продажах. Зазвичай ця частка становить не менше 25 %.

5. Володіння голосуючими акціями: Корпорація має володіти не менше 25% голосуючих акцій у трьох або більше країнах, що свідчить про значний контроль над дочірніми підприємствами або філіями.

6. Інтернаціональний склад персоналу та керівництва: ТНК має міжнародний склад персоналу, включаючи вище керівництво [13].

Важливо відзначити, що не всі ТНК відповідають всім шести критеріям. Деякі з них можуть мати меншу кількість зареєстрованих країн або менше залучити іноземні операції, але всі ж таки вважаються ТНК через інші фактори, такі як їх розмір, вплив на світову економіку або ступінь інтеграції їхніх міжнародних операцій.

ТНК пройшли довгий шлях від невеликих компаній до гігантів, що охоплюють весь світ. Сьогодні вони є рушійною силою глобалізації, формуючи нові ринки, технології та моделі бізнесу. Більш детально розглянемо, які саме функції виконують ТНК у цьому процесі в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Функції ТНК у міжнародних економічних відносинах

Функції	Характеристика
1. Сприяє науково-технічному прогресу	ТНК є найбільшим інвесторами, вони постійно стимулюють та забезпечують розвиток науково-технічного прогресу.
2. Стимулює тенденцію глобалізації світової економіки	У відповідь на фінансові ризики та загрози фінансових криз, викликаних глобалізацією, виникла тенденція до регіоналізації, і було побудовано три самодостатні закриті регіони (Європа, Азія, Америка).
3. Забезпечує розвиток світового виробництва	Будучи координуючими центрами та двигунами світового виробництва та обміну, транснаціональні корпорації утворюють мережу взаємовідносин всередині та між своїми комплексами, яка входить за межі національних держав.
4. Стимулює конкурентну боротьбу на світовому ринку	Величезний розмах міжнародних операцій ТНК, нова стратегія постачання та виробництва забезпечують незалежність від країни походження.

Корпорації, особливо транснаціональні, мають значний вплив на

політичні процеси в різних країнах. Заради досягнення своїх економічних цілей вони активно використовують природні та людські ресурси інших держав, часто залучаючи їх до своєї господарської діяльності. Такий підхід дозволяє корпораціям зміцнювати своє становище на світовому ринку, але водночас може призводити до конфліктів інтересів та політичних протистоянь.

На сучасному етапі розвитку світового господарства транснаціоналізація економіки, що інтегрує іноземні корпорації в структуру національних економічних комплексів, веде до формування нових рівнів взаємозалежності. Це стає можливим за допомогою залучення значної частини ресурсів, виробничих потужностей та різних галузей національних економік до транснаціональної діяльності. Такі процеси суттєво впливають на розподіл праці між країнами на міжнародному рівні.

У сфері регулювання транснаціонального бізнесу все більшого значення набуває резонансне управління. Цей підхід обґрунтовується на використанні синергетичних ефектів, що сприяє внаслідок взаємопов'язаних та взаємостимулюючих впливів. Завдяки цьому резонансне управління дає можливість оптимізувати процеси регулювання, значно скорочуючи часові та матеріальні витрати.

У контексті ТНК резонансне управління може включати заходи, спрямовані на удосконалення організацій, технологій, технічного обслуговування виробничих підрозділів та розвиток логістичних систем. Це може включати вдосконалення управління товарами, покращення екологічних показників, зниження логістичних витрат, створення розподільчих логістичних центрів та розвиток торговельної, транспортної та телекомунікаційної інфраструктури.

Узагальнення міжнародного досвіду регулювання транснаціональної діяльності дає змогу виокремити такі тенденції (рис. 1.4).

Поруч з традиційними міжнародними організаціями, які вже протягом багатьох років впливають на транснаціональний бізнес, з новими учасниками,

які починають далі деактивувати роль у регулюванні та стимулюванні процесів транснаціоналізації. До них належать: неурядові організації (НУО) та рухи. Ці групи представляють широкий спектр інтересів, від захисту навколишнього середовища та прав людини до розвитку та соціальної справедливості. Вони можуть використовувати різні методи, такі як лобіювання, кампанії з підвищення обізнаності та бойкоти, щоб впливати на транснаціональні корпорації та уряди.

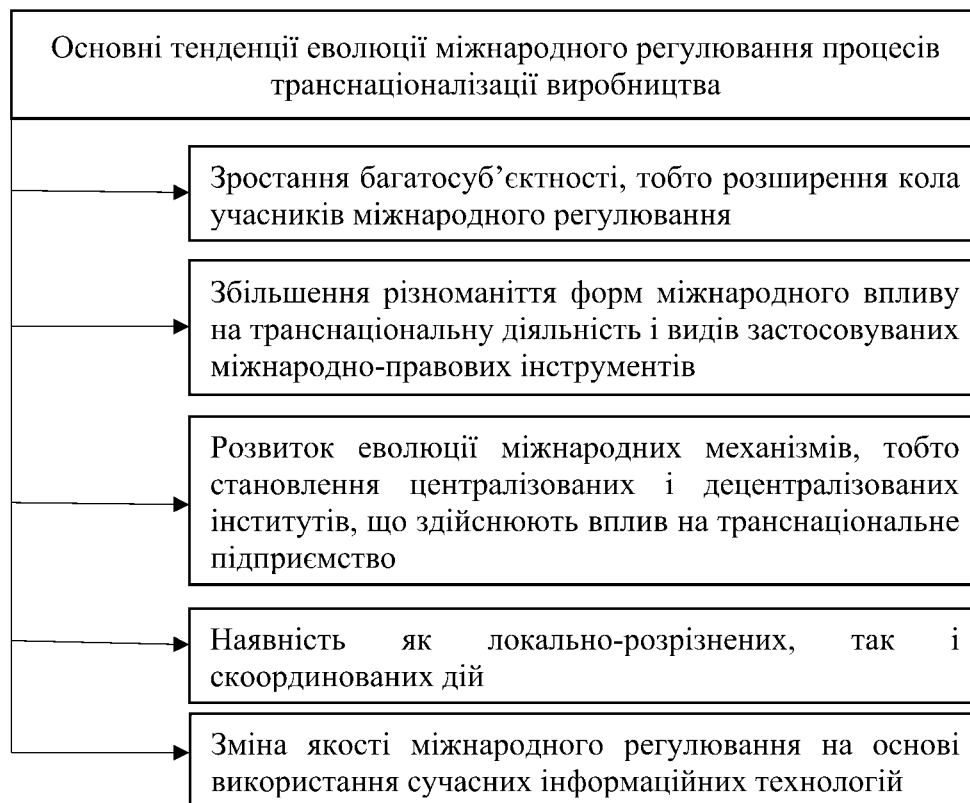

Рис. 1.4. Тенденції еволюції міжнародного регулювання процесів транснаціоналізації виробництва

Джерело: [17]

Регіональні інтеграційні об'єднання: це об'єднання, такі як Європейський Союз, АСЕАН та МЕРКОСУР, створюють спільний ринок з вільним рухом товарів, послуг, капіталу та робочої сили, що стимулює транснаціональну діяльність. Вони також розробляють та впроваджують спільні правила та стандарти в різних сферах, що полегшує ведення бізнесу.

ТНК використовують широкий спектр стратегій для досягнення глобальної конкурентоспроможності. Одна з таких стратегій – бізнес-дублювання – передбачає поширення на нові ринки бізнес-моделі, яка вже досягла успіху на внутрішньому ринку. Цей підхід дозволяє ТНК швидко вийти на нові ринки та мінімізувати ризики, пов'язані з адаптацією до нових умов. З іншого боку, мультилокальна стратегія передбачає створення автономних дочірніх компаній в кожній країні, які адаптують свою діяльність до місцевих особливостей. Такий підхід дозволяє ТНК краще задовольняти потреби місцевих споживачів та ефективніше конкурувати з місцевими компаніями. Вибір між цими двома стратегіями залежить від багатьох факторів, включаючи специфіку галузі, розмір компанії, культурні відмінності між ринками та рівень конкуренції. Деякі ТНК поєднують елементи обох стратегій, створюючи гібридні моделі, які дозволяють їм досягти оптимального балансу між глобальною ефективністю та локальною адаптацією.

Англійський соціолог Р. Робертсон чітко окреслив сутність глобалізації, описуючи її як процес, що одночасно стискає та усвідомлює світ. Цей двосторонній погляд надає глибоке розуміння динаміки глобальних процесів та їх впливу на сучасне життя [17].

В. Загашвілі розглядає глобалізацію як процес формування єдиного світового господарства, в якому різні країни виконують різні функції. Країни Заходу традиційно займали домінуюче становище в цьому процесі, визначаючи його напрямки та темпи [17].

А. Арсеєнко підкреслює, що глобалізація не є однорідним процесом, а комплексною сукупністю політичних, економічних, фінансових, культурних, військових та інших явищ, процесів та тенденцій. Цей погляд надає глибоке розуміння багатогранності глобалізації та її впливу на різні аспекти життя людей [8, с. 119].

Хоча глобалізація дійсно має багатогранний характер і охоплює різні аспекти життя, економічна її складова безсумнівно відіграє провідну роль у

сучасних процесах. Це підтверджується й думкою Ю. Шишкова, який описує глобалізацію як новий етап розвитку інтернаціоналізації (транснаціоналізації), що охоплює не лише економіку, але й інші сфери життя. М. Делягін пропонує цікаве бачення глобалізації, описуючи її як процес формування та розвитку єдиного загальносвітового фінансово-економічного простору. Цей погляд підкреслює роль комп'ютерних технологій у стимулюванні та прискоренні глобалізаційних процесів.

З вищенаведених визначень стає очевидно, що глобалізація є складним і багатограним явищем, яке охоплює різні сфери життя людей. Неоднозначність її сутності та впливу на економіку та суспільство ускладнює аналіз та розуміння її процесів та форм прояву.

Індекс глобалізації КОФ, розроблений професором А. Дреєром, є одним з найвідоміших інструментів для вимірювання ступеня інтеграції країни в глобальну економіку. Він дозволяє порівняти різні країни за рівнем їхньої відкритості для міжнародних потоків товарів, послуг, капіталу, людей та ідей. Однак, слід зазначити, що індекс КОФ має свої обмеження. Наприклад, він не враховує деякі важливі аспекти глобалізації, такі як вплив на навколишнє середовище або на соціальну справедливість. Крім того, деякі показники, що використовуються в індексі, можуть бути суб'єктивними і піддаватися різним інтерпретаціям. Незважаючи на ці обмеження, індекс КОФ залишається цінним інструментом для дослідження глобалізації та її наслідків.

За даними Індексу КОФ за 2022 рік, світова економіка продемонструвала незначне відновлення після спаду, спричиненого пандемією COVID-19. Середнє світове значення індексу зросло на 0,4 пункту порівняно з попереднім роком і склало 86,1 пункту. Однак, цей показник все ще залишається нижчим за докризовий рівень 2008 року. Найбільш глобалізованими країнами у 2022 році залишилися країни Західної Європи, такі як Нідерланди, Ірландія та Бельгія. Водночас, країни Африки на південь від Сахари продовжують демонструвати найнижчі показники глобалізації. Ці дані свідчать про те, що процес глобалізації є неоднорідним і залежить від багатьох факторів,

включаючи економічну політику, географічне положення та рівень розвитку інфраструктури.

Незважаючи на значний потенціал, Україна в 2021 році демонструвала відносно низький рівень глобалізації, що було обумовлено низкою факторів, включаючи війну на сході країни, політичну нестабільність та високий рівень корупції. Індекс глобалізації України становив лише 65,2 бали, що значно нижче середнього світового показника (85,7 балів) та показників провідних країн світу. Однак, є всі підстави вважати, що після завершення війни та проведення ефективних реформ Україна зможе суттєво підвищити свою інтегрованість в глобальну економіку. Це відкриє нові можливості для економічного зростання, створення робочих місць та підвищення рівня життя населення. Для досягнення цієї мети необхідно зосередитися на таких пріоритетах, як боротьба з корупцією, реформування судової системи, розвиток інфраструктури та створення сприятливого бізнес-клімату.

Глобалізація – це багатогранний процес, який охоплює економічні, соціальні, культурні та політичні аспекти життя суспільства. Хоча вона і створює нові можливості для розвитку, глобалізація також породжує ряд проблем, таких як зростання нерівності, деградація довкілля, втрата культурної ідентичності та посилення соціальної напруженості.

Як зазначав нобелівський лауреат Джозеф Стігліц, глобалізація має значний потенціал для покращення життя людей, особливо в країнах, що розвиваються. Вона сприяє поширенню нових технологій, підвищенню продуктивності праці та розширенню доступу до товарів і послуг. Однак, Стігліц також попереджав про ризики, пов'язані з глобалізацією, такі як посилення влади транснаціональних корпорацій, нерівномірний розподіл вигод від глобалізації та підрив національних держав.

Для того щоб максимізувати позитивні наслідки глобалізації і мінімізувати негативні, необхідно розробити ефективні механізми її регулювання. Це передбачає посилення ролі міжнародних організацій, розробку нових міжнародних норм і стандартів, а також зміцнення ролі

національних держав у регулюванні економічної діяльності.

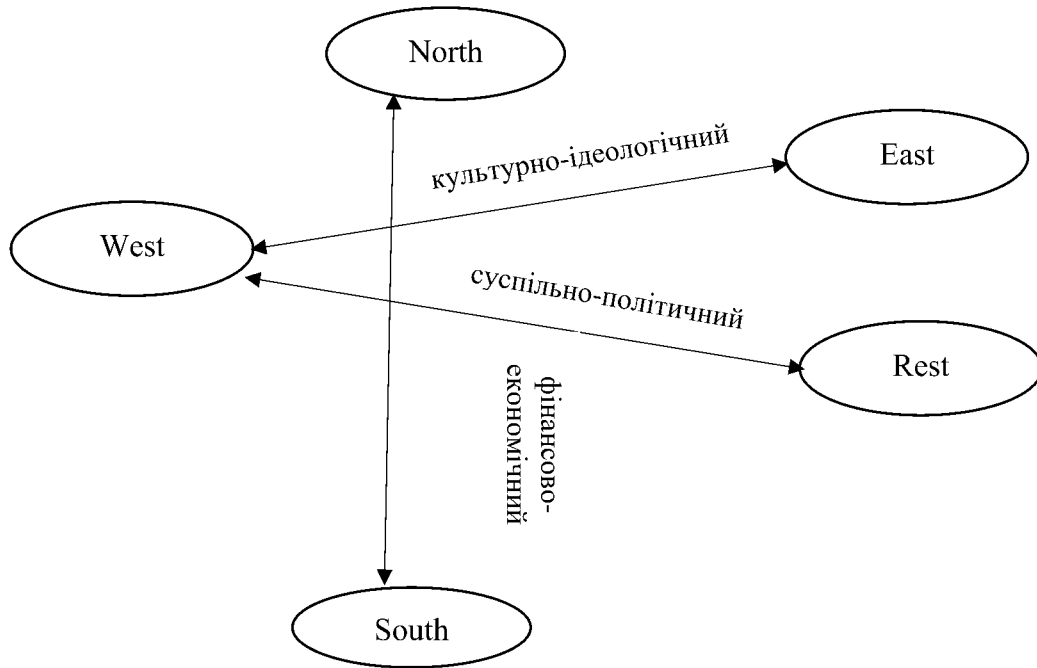

Рис. 1.5. Основні вектори протистояння у глобальному суспільстві

Джерело: [17]

Незважаючи на обіцянки покращення добробуту, глобалізація в її нинішній формі часто призводить до посилення соціальної нерівності. Лібералізація фінансових ринків, яку активно пропагував Міжнародний валютний фонд, хоча й мала на меті стимулювати економічне зростання, насправді посилює фінансову нестабільність і покладає непомірний тягар на найбідніші країни. Фінансові кризи, які періодично охоплюють світ, призводять до девальвації валют, зростання безробіття та збідніння значної частини населення. Найбільш вразливими виявляються найбідніші верстви населення, які не мають достатніх ресурсів, щоб захиститися від наслідків таких криз. Це свідчить про те, що модель глобалізації, яку просуває МВФ, потребує серйозної корекції. Необхідно розробити нові механізми регулювання фінансових ринків, які б захищали інтереси найбідніших країн і сприяли більш справедливому розподілу глобальних багатств.

Висновки до розділу 1

1. В сучасному світі транснаціоналізація економіки, яка інтегрує іноземні корпорації в національні економічні комплекси, веде до формування нових рівнів взаємозалежності. Це відбувається завдяки залученню значної частки ресурсів, виробничих потужностей та різних галузей національних економік до транснаціональної діяльності. Ці процеси визначають новий розподіл праці між країнами на міжнародному рівні.

2. ТНК відіграють домінуючу роль у світових економічних зв'язках. Їхня здатність мобілізувати значні фінансові ресурси на світових ринках, незалежно від державного регулювання, робить їх потужними гравцями на міжнародній арені. Ці ресурси ТНК направляють на розробку та впровадження сучасних технологій виробництва та збуту продукції, що забезпечує їм конкурентні переваги на глобальному ринку та динамічне зростання. Маючи значні ресурси для проведення досліджень та розробок, ТНК можуть інвестувати в інноваційні проекти, стимулюючи технологічний прогрес та появу нових продуктів і послуг.

3. Транснаціональна стратегія дозволяє компаніям досягти подвійної мети: по-перше, значно підвищити ефективність завдяки глобалізації, а по-друге, зберегти високу адаптивність до локальних умов. В рамках стратегії бізнес-дублювання ТНК використовують свою ключову компетенцію або конкурентну перевагу, здобуту в країні базування, як головний інструмент для виходу на нові ринки по всьому світу. Мультилокальна стратегія, навпаки, характерна для групи відносно незалежних ТНК, які працюють на відокремлених локальних ринках, де дочірні підрозділи ТНК мають значну автономію.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Тенденції транснаціоналізації світового ринку

Сьогоднішній світ є тісно пов'язаним завдяки глобальній діяльності транснаціональних корпорацій. Створені ними розгалужені мережі філій та виробничих об'єктів, що охоплюють весь світ, свідчать про високий рівень інтеграції світової економіки. Завдяки інвестиціям у закордонні ринки та активній участі в міжнародній торгівлі, ТНК не лише впливають на економічне зростання, а й сприяють поширенню інновацій та формуванню єдиного світового ринку.

ТНК використовують різноманітні стратегії для досягнення успіху на глобальному ринку. Глобалізація виробництва дозволяє їм оптимізувати витрати за рахунок концентрації виробництва в регіонах з найнижчими витратами на виробництво. Стандартизація продукції забезпечує єдину якість та спрощує маркетингові комунікації. Локалізація, в свою чергу, дозволяє адаптувати продукти до специфічних потреб місцевих споживачів, підвищуючи їх конкурентоспроможність на регіональних ринках. Диверсифікація діяльності мінімізує ризики, пов'язані зі змінами кон'юнктури на окремих ринках, та забезпечує стійкість бізнесу.

Завдяки значним фінансовим, технологічним та людським ресурсам, ТНК відіграють ключову роль у формуванні сучасної світової економіки та політики. Їхній вплив на розвиток країн та регіонів, де вони здійснюють свою діяльність, є багатограним і охоплює такі аспекти як створення нових робочих місць, трансфер технологій, інвестиції в інфраструктуру та соціальну сферу.

Журнал Forbes, відомий своїми авторитетними рейтингами, складає щорічний список Global 2000. Цей список включає 2000 найбільших

публічних компаній світу, ранжованих за чотирма ключовими фінансовими показниками: обсягом продажів, чистим прибутком, загальною сумою активів та ринковою капіталізацією. У 2023 році компанії з цього списку разом заробили 50,8 трлн дол. США від продажів, здобули прибуток у розмірі 4,4 трлн дол. США, мали активи на суму 231 трлн дол. США і мали ринкову капіталізацію в розмірі 74 трлн дол. США. Загальний прибуток, активи та ринкова капіталізація трохи зменшилися порівняно з попереднім роком, але це вперше, коли обсяг продажів перевищив 50 трлн дол. США. У списку представлені компанії з 58 країн, які є публічними. США займають перше місце у рейтингу з 611 компаніями, а Китай посідає друге місце з 346 компаніями Global 2000.

Більш детально проаналізуємо показники господарської діяльності найбільших публічних ТНК світу в 2023 р. за версією журналу Forbes в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Показники господарської діяльності ТОП–10 найбільших публічних ТНК світу в 2023 р. за версією журналу Forbes Global 2000

Назва компанії	Країна	Обсяги продаж, млрд. дол. США	Прибуток, млрд. дол. США	Активи, млрд. дол. США	Ринкова капіталізація, млрд. дол. США
JPMorgan Chase	США	179,93	41,8	3744,3	399,59
Saudi Aramco	Саудівська Аравія	589,47	156,36	660,99	2055,22
ICBC	Китай	216,77	52,47	6116,82	203,01
China Construction Bank	Китай	203,08	48,25	4977,48	172,99
Agricultural Bank of China	Китай	186,14	37,92	5356,86	141,82
Bank of America	США	133,84	28,62	3194,66	220,82
Alphabet	США	282,85	58,59	369,49	1340,53
ExxonMobil	США	393,16	61,69	369,37	439,39
Microsoft	США	207,59	69,02	380,09	2309,84
Apple	США	385,1	94,32	332,16	2746,21

Джерело: побудовано за даними журналу Forbes [39]

Лідером рейтингу став JPMorgan Chase – американський фінансовий гігант, що пропонує різноманітні фінансові послуги, включаючи банківські операції, управління активами та інвестиційне банківництво. Щодо географічної структури, хоча багато філіалів JPMorgan розташовані в США, компанія також має присутність в різних країнах світу через свої філії, підрозділи та мережу клієнтів. Таким чином, вона представлена у різних регіонах, зокрема в Європі, Азії. В 2023 р. обсяги продажу компанії становили – 179,93 млрд. дол. США.

За географічною структурою найбільша питома вага ТНК знаходиться в США – 40 %, Китаї – 20 % та Японії – 13 % (рис. 2.1).

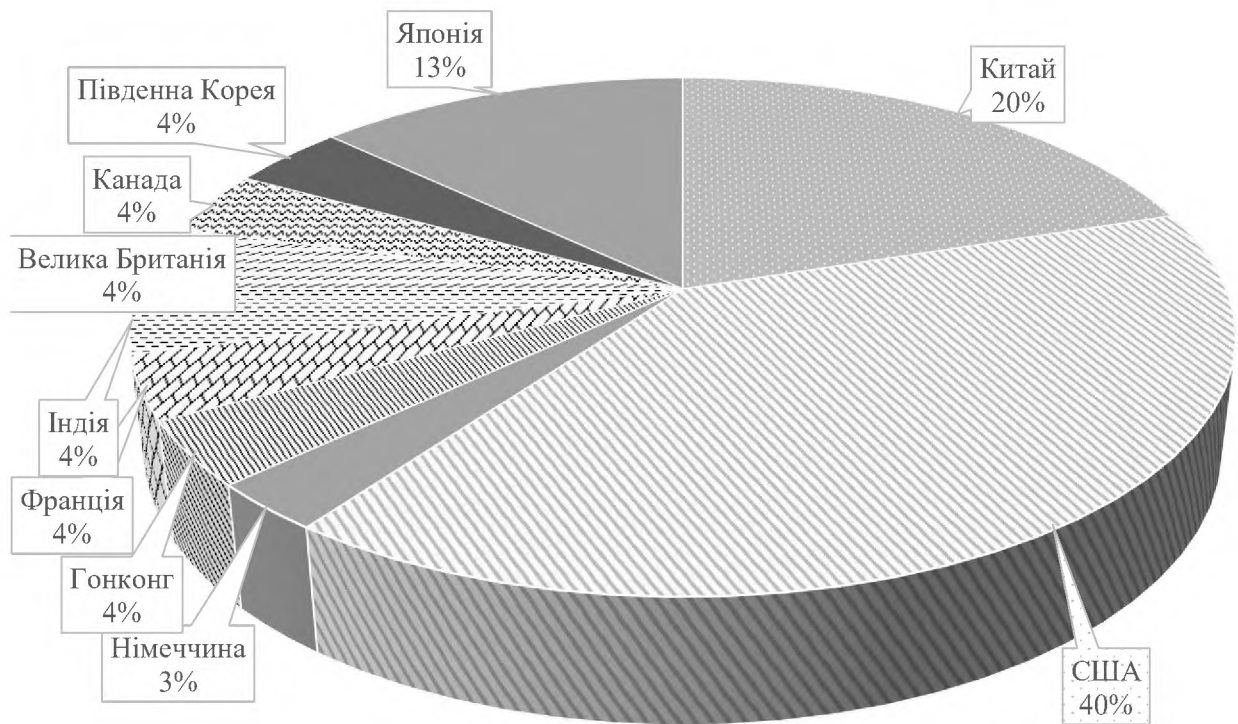

Рис. 2.1. Географічна структура ТНК рейтингу Forbes Global 2000 в 2023 р., %

Джерело: побудовано автором за даними рейтингу журналу Forbes [39]

Американська компанія Amazon очолила рейтинг «500 найвпливовіших

брендів світу», від дослідницької компанії World Brand Lab (табл. 2.2). На другій сходинці в рейтингу Apple, третє місце у Google, які в попередніх роках очолювали список.

США, як і раніше, залишаються економічним лідером, що знаходить своє відображення в домінуванні американських брендів у світовому рейтингу. Однак, успіхи таких країн, як Франція, Японія, Китай та Велика Британія, свідчать про зростання їхнього економічного впливу та формування багатополярного світу. Ці країни відіграють важливу роль у формуванні глобальних економічних трендів та визначають напрямки розвитку різних галузей.

Таблиця 2.2

Топ-10 найвпливовіших брендів у світі 2023 році

Рейтинг 2023 р.	Рейтинг 2022 р.	Назва бренду	Роки	Країна	Галузь
1	2	Amazon	28	США	Технології
2	1	Apple	47	США	Технології
3	3	Google	25	США	Технології
4	4	Microsoft	48	США	Технології
5	5	Walmart	61	США	Роздрібна торгівля
6	6	Samsung Group	85	Південна Корея	Технології
7	8	ICBC	39	Китай	Банки
8	10	Verizon	23	США	Телекомунікації
9	28	Tesla	20	США	Автомобілі
10	18	TikTok/Douyin	7	Китай	ЗМІ

Джерело: побудовано автором за даними [20]

Домінування американських гігантів, таких як Amazon, Apple, Google, Microsoft та Tesla, у верхній частині рейтингу є свідченням їхньої здатності інноваційно розвиватися та задовольняти потреби глобального споживача. Водночас, присутність Франції, Японії, Китаю та Великої Британії підкреслює високий рівень конкуренції на світовому ринку та необхідність постійного вдосконалення для збереження лідерських позицій. Ці країни демонструють різноманітні підходи до ведення бізнесу, що сприяє розвитку глобальної економіки та стимулює появу нових технологій та трендів.

Згідно з новим звітом провідної консалтингової компанії з оцінки брендів, Brand Finance, Amazon відновила своє перше місце як найцінніший бренд у світі, хоча вартість його бренду в цьому році зменшилася на 15 %, з 350,3 млрд дол. США до 299,3 млрд дол. США.

Після безпрецедентного зростання під час пандемії, бренд Amazon зіткнувся зі значними труднощами. Спричинені пандемією зміни в поведінці споживачів, такі як повернення до офлайн-шопінгу та підвищення вимог до якості обслуговування, негативно вплинули на репутацію компанії. Зниження оцінки бренду з AAA+ на AAA є прямим наслідком погіршення сприйняття Amazon споживачами, пов'язаного зі збільшенням термінів доставки та зниженням якості обслуговування клієнтів. Ці фактори, у поєднанні зі загальним охолодженням інтересу до онлайн-шопінгу після зняття карантинних обмежень, призвели до значних фінансових втрат для компанії.

Цьогоріч Apple стала другим найдорожчим брендом у світі, при цьому втратила 16 % своєї вартості, яка складає 297,5 млрд. дол. США, порівняно з минулим роком, коли вона була оцінена у 355,1 млрд. дол. США. Падіння вартості бренду пов'язане з очікуваним зменшенням доходів через порушений ланцюг постачання товарів та обмежений ринок праці.

Рейтинг технологічних брендів зазнав деяких змін. Кількість представників галузі скоротилася з 50 до 48 через вихід Snapchat і Twitter. Серед тих, хто залишився, найбільш відчутне падіння вартості бренду спостерігається у Samsung Group (-7% до 99,7 млрд дол. США), Alibaba.com (-56% до 10,0 млрд дол. США), Facebook (-42% до 59,0 млрд дол. США) та WeChat (-19% до 50,2 млрд дол. США).

Позитивним є те, що Instagram та LinkedIn показали зростання вартості бренду в технологічному секторі: Instagram зросла на 42 % до 47,4 млрд дол. США, а LinkedIn – на 49 % до 15,5 млрд дол. США. Це свідчить про успішну стратегію комерціалізації їхніх послуг.

Деякі інші переможці у зростанні вартості бренду включають виробників електромобілів Tesla (вартість бренду зросла на 44 % до 66,2 млрд

дол. США) і BYD (вартість бренду зросла на 57 % до 10,1 млрд. дол. США). Це відбувається в контексті зростання попиту на електромобілі в рамках загального переходу до низько вуглецевої економіки.

У 2023 році компанія Amazon, американський техногігант, заслужила титул найбільшого бренду у світі за даними Brand Finance Global 500 (табл. 2.3). Цей бренд отримав титул найціннішого у світі з вартістю у 299,3 млрд дол. США. Компанії Apple і Google розташувались на другому та третьому місцях з вартістю бренду відповідно 297,5 млрд та 281,4 млрд дол. США.

Таблиця 2.3

Топ-10 найдорожчих компаній світу за версією Brand Finance Global 500 у 2023 р.

Місце в рейтингу	Назва бренду	Країна	Вартість бренду в 2023 р., млрд дол. США	Вартість бренду в 2022 р., млрд дол. США
1	Amazon	США	299,3	350,3
2	Apple	США	297,5	355,1
3	Google	США	281,4	263,4
4	Microsoft	США	191,6	184,2
5	Walmart	США	113,8	111,9
6	Samsung Group	Південна Корея	99,7	107,3
7	ICBC	Китай	69,5	75,1
8	Verizon	США	67,4	69,6
9	Tesla	США	66,2	46,0
10	TikTok/Douyin	Китай	65,7	59,0

Джерело: побудовано автором за даними Brand finance global 500 2023 [36]

У десятку найцінніших брендів також увійшли Microsoft (191,6 млрд дол. США), Walmart (113,8 млрд дол. США), Samsung Group (99,7 млрд дол. США), ICBC (69,5 млрд дол. США), Verizon (67,4 млрд дол. США), Tesla (66,2 млрд дол. США) та TikTok/Douyin (65,7 млрд дол. США).

Рейтинг Top 50 Global Retailers від Kantar за 2023 рік яскраво демонструє, як світові роздрібні мережі адаптувалися до нових реалій, сформованих пандемією COVID-19. Незважаючи на послаблення карантинних обмежень у багатьох країнах, спалахи нових штамів продовжували впливати на продажі. Однак, зміни в споживчих звичках, спричинені пандемією, такі як зростання онлайн-шопінгу та попит на певні категорії товарів, стали рушійною

силою для зростання прибутків багатьох ритейлерів. При цьому, Китай, зі своєю політикою «нульової толерантності», продемонстрував, як жорсткі карантинні заходи можуть стримувати розвиток роздрібної торгівлі.

Проблеми з ланцюгами постачання та дефіцит персоналу в роздрібній торгівлі призвели до значних змін у споживчому досвіді. Споживачі все частіше стикаються з порожніми полицями, обмеженим асортиментом товарів та зниженням якості обслуговування. Деякі магазини були змушені скоротити години роботи, що обмежує можливості покупців. Зростання популярності самообслуговування стало відповіддю на нестачу персоналу, однак це не завжди забезпечує той рівень сервісу, до якого звикли споживачі.

Цифрова трансформація стала ключовим фактором успіху Walmart в умовах жорсткої конкуренції (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Топ-20 світових ритейлерів за виручкою і міжнародним доходом 2023 р.

Місце в рейтингу	Назва бренду	Країна	Міжнародний дохід, млрд дол. США	Виручка, млрд дол. США
1	Walmart	США	101,20	585,20
2	Amazon.com	США	120,10	352,70
3	Schwarz Group	Німеччина	108,70	159,80
4	Aldi	Німеччина	97,90	130,40
5	Costco	США	55,10	219,20
6	Ahold Delhaize	США	72,30	94,50
7	Carrefour	Франція	66,40	108,40
8	Seven & I	Японія	36,20	94,60
9	The Home Depot	США	9,50	157,30
10	IKEA	Нідерланди	45,90	47,40
11	Walgreens Boots Alliance	США	12,90	124,30
12	Rewe	Німеччина	15,90	70,70
13	Alibaba	Китай	10,40	96,00
14	Inditex	Іспанія	2,60	35,50
15	AS Watson	Гонконг	21,60	30,10
16	Metro AG	Німеччина	23,10	32,90
17	Tesco	Великобританія	21,10	64,60
18	Casino	Іспанія	9,30	32,27
19	Aeon	Франція	21,20	37,00
20	H&M	Швеція	17,90	19,70

Джерело: побудовано автором за даними асоціації ритейлерів України [6]

Компанія успішно перетворилася з традиційного роздрібного продавця на багатоканального рітейлера, що пропонує широкий асортимент товарів та послуг як в онлайн, так і в офлайн форматі. Завдяки інвестиціям в електронну комерцію та програми лояльності, Walmart вдалося залучити нових клієнтів і зміцнити свої позиції на ринку.

Walmart, незважаючи на свої успіхи, діє в надзвичайно конкурентному середовищі. Компанії Amazon, Schwarz Group, Aldi та Costco постійно тиснуть на ринку, пропонуючи нові продукти, послуги та інноваційні рішення. Зокрема, Amazon, активно розширюючи свою логістичну мережу та нарощуючи присутність у хмарних технологіях, стає все серйознішим конкурентом Walmart. Агресивна експансія Amazon на нові ринки, як-от Латинська Америка та Азія, через мережу магазинів Amazon Fresh ще більше загострює конкуренцію. Незважаючи на ці виклики, Walmart вдається утримувати лідерські позиції завдяки своїй стратегії диверсифікації бізнесу, розвитку електронної комерції та інвестування в технології.

Schwarz Group, завдяки успішному поєднанню традиційних форматів роздрібної торгівлі (Lidl і Kaufland) з інноваційними підходами, продовжує демонструвати стійке зростання на європейському ринку. Компанія не лише подолати фінансові бар'єри, пов'язані з розширенням мережі, але й успішно адаптувала свою бізнес-модель до вимог сучасного ринку, активно розвиваючи онлайн-продажі. Завоювання американського ринку стало черговим доказом гнучкості та адаптивності Schwarz Group. Завдяки концепції малоформатних магазинів з обмеженим асортиментом, компанія змогла завоювати свою нішу і успішно конкурувати з місцевими гравцями, враховуючи специфіку американського споживача.

Упевнене зростання Aldi та Costco на глобальному рівні свідчить про їхню успішну стратегію та відповідь на зміни потреб споживачів, особливо в контексті пандемії. Aldi продовжує зосереджуватися на покращенні якості обслуговування в магазинах та розвитку онлайн-продаж, що сприяє її зростанню як у США, так і в Центральній Європі. Її активність на ринку з

новими магазинами в регіонах з недостатнім рівнем обслуговування дозволяє компанії займати стабільні позиції.

Ahold Delhaize продемонструвала в 2022 році вражаючі результати, завдяки успішній цифровій трансформації та модернізації своїх магазинів. Інвестиції в електронну комерцію та нові можливості фулфілменту на східному узбережжі США дозволили компанії значно розширити свою клієнтську базу та підвищити рівень задоволеності покупців. В Європі, компанія продовжує успішно використовувати перевірену модель невеликих продуктових магазинів в поєднанні з ефективним управлінням нерухомістю. Такий підхід, доповнений розвитком онлайн-торгівлі, забезпечує стійке зростання компанії на обох континентах. Створений компанією портфель магазинів з цифровою інтеграцією є потужною основою для подальшого розвитку та розширення географії присутності.

У 2023 році ІКЕА, як один із світових лідерів у сфері роздрібно́ї торгівлі товарами для дому, зіткнулася з новими викликами, пов'язаними з глобальними логістичними мережами. Зростаючий попит споживачів на покращення домашнього інтер'єру створив сприятливі умови для розширення бізнесу, однак залежність від складних міжнародних поставок обмежила темпи зростання. Компанії довелося шукати нові рішення, зокрема, переглянути дизайн продукції та оптимізувати ланцюги поставок. Незважаючи на ці труднощі, ІКЕА змогла зберегти свої лідируючі позиції на більшості ринків, продовжуючи задовольняти потреби клієнтів, які облаштовують нові житла. Активна експансія в Латинській Америці, зокрема, в Мексиці та Чилі, підтверджує амбітні плани компанії щодо подальшого зростання.

2.2. Вплив інвестиційної діяльності ТНК на економіку країн світу

Протягом 2023 року світові потоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) продовжили знижуватись, скоротившись на 7 % до 1364 млрд. дол. США. Ця тенденція підтверджує триваючий спад, який розпочався ще до пандемії COVID-19, і свідчить про те, що світова економіка все ще не повністю відновилася після її наслідків.

Одним із ключових факторів, що вплинули на скорочення глобальних потоків ПІІ, стали різкі коливання в невеликій кількості європейських країн-транзитерів. Ці коливання свідчать про зростаючу чутливість інвестиційних потоків до геополітичних ризиків та нестабільності. Якщо виключити вплив цих країн, то загальне скорочення глобальних притоків ПІІ перевищило б 10%.

Запровадження глобального мінімального податку для великих транснаціональних компаній суттєво вплинуло на корпоративні фінансові стратегії. Багато компаній змушені були переглянути свої структури та оптимізувати податкові платежі, що, в свою чергу, призвело до перерозподілу інвестиційних потоків. Це, разом зі значним падінням вартості транскордонних злиттів і поглинань, стало однією з основних причин скорочення ПІІ до розвинених країн.

Злиття та поглинання традиційно є одним з основних каналів для ПІІ, особливо в розвинених країнах. Однак, у 2023 році обсяг таких угод суттєво скоротився, що було пов'язано з низкою факторів, включаючи посилення регуляторного контролю, невизначеність щодо перспектив економічного зростання та зростання вартості боргового фінансування.

Незважаючи на загальне скорочення ПІІ, спостерігалось зростання кількості нових інвестиційних проектів, особливо в переробній промисловості. Ця тенденція була зумовлена, зокрема, зростанням інвестицій китайських компаній. Однак, це зростання було зосереджено переважно в країнах, що розвиваються, тоді як у розвинених країнах кількість нових проектів знизилася.

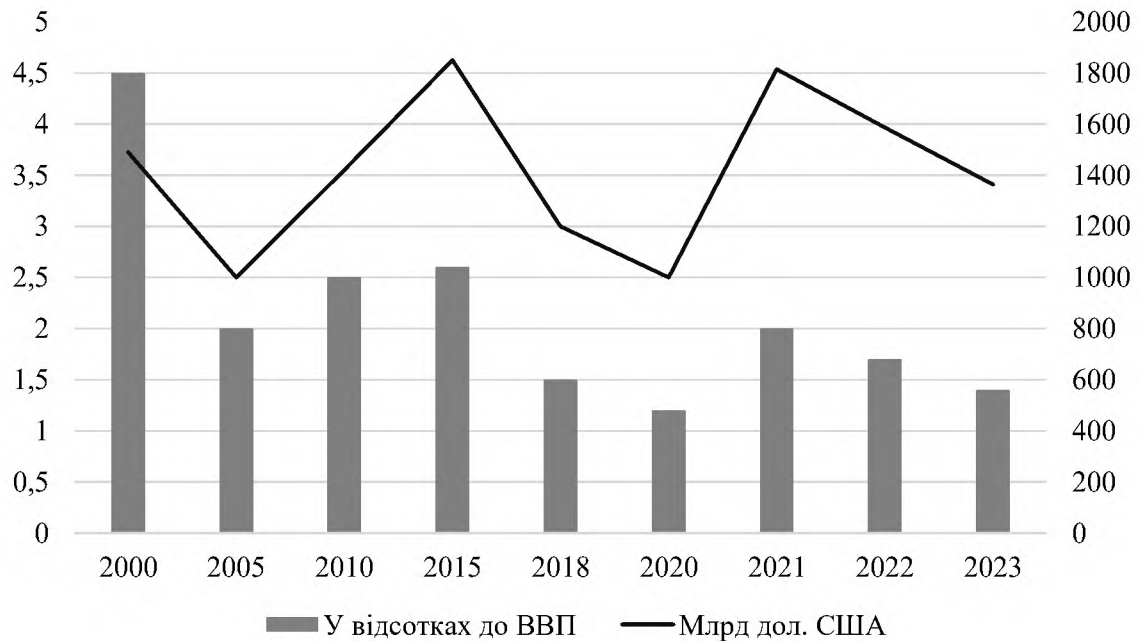

Рис. 2.2. Глобальні потоки ПІІ, 2000-2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними OECD [38]

Рисунок 2.2 наочно демонструє динаміку глобальних потоків прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за період з 2000 по 2023 рік. Графік відображає загальну тенденцію зростання ПІІ протягом тривалого часу, проте з помітними коливаннями, особливо в останні роки.

Детальніший аналіз квартальних та піврічних даних за період з 2019 по 2023 рік дозволяє виявити більш цікаві закономірності. Звертає на себе увагу значне зростання глобальних потоків ПІІ у першій половині 2023 року – на 84 % порівняно з другою половиною 2022 року. Це свідчить про певне відновлення інвестиційної активності після спаду, викликаного пандемією COVID-19 та іншими глобальними потрясіннями.

Однак, позитивна динаміка першого півріччя 2023 року не закріпилася. У другій половині року спостерігається падіння глобальних потоків ПІІ на 18 %. Це свідчить про те, що світова економіка продовжує стикатися з низкою викликів, які стримують інвестиційну активність.

Квартальний аналіз даних дозволяє уточнити, що основний спад світових потоків ПІІ припав на другий та четвертий квартали 2023 року. Такий розподіл падіння може свідчити про вплив сезонних факторів, а також про

посилення геополітичної та економічної нестабільності у другій половині року.

Глобальні потоки ПІ у 2023 році продемонстрували стійку тенденцію до зниження. Зокрема, потоки ПІ до країн, що розвиваються, скоротилися на 7 %, досягнувши позначки 867 млрд. дол. США. Це свідчить про значні труднощі, з якими стикаються ці країни у залученні іноземного капіталу.

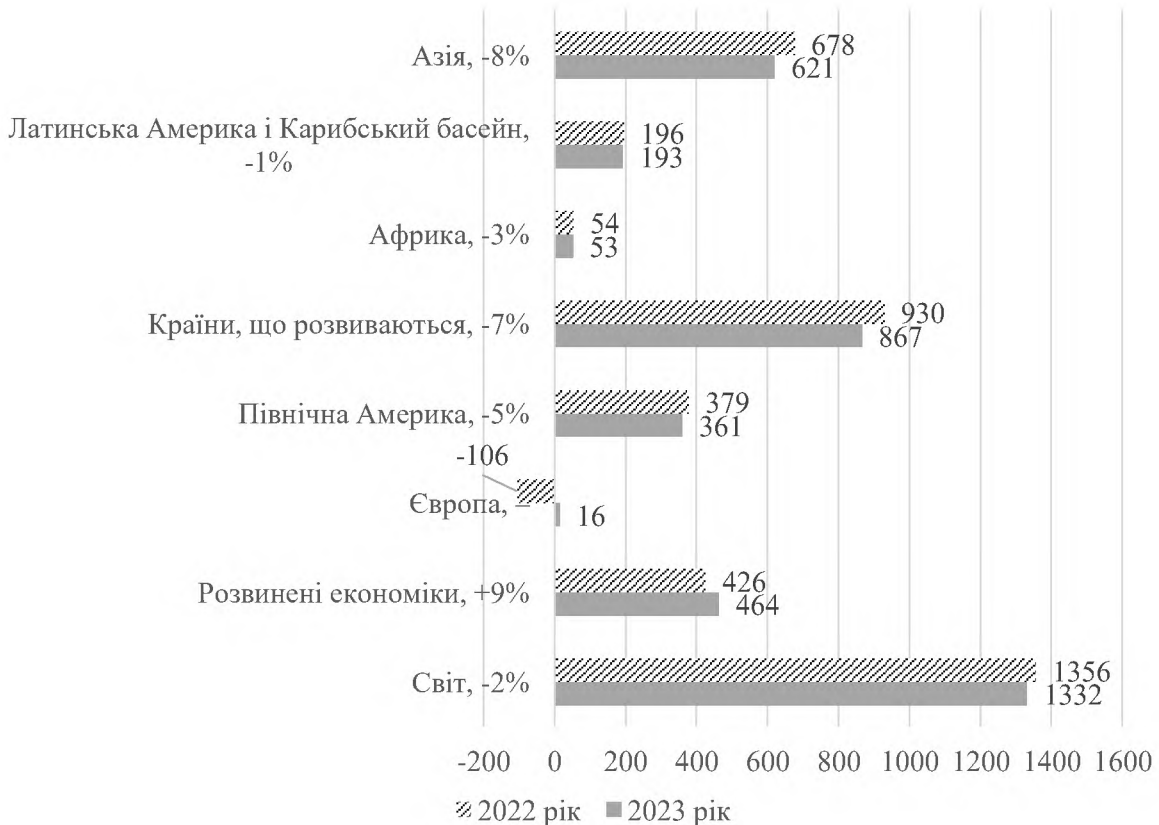

Рис. 2.3. Прямі іноземні інвестиції (ПІ) за регіонами, млрд дол. США, %, 2022–2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними OECD [38]

Одним з ключових факторів, що негативно вплинули на динаміку ПІ, стали жорсткі умови фінансування. Зростання відсоткових ставок та посилення вимог до забезпечення призвели до падіння на 26 % обсягу угод з міжнародного проектного фінансування. Це особливо гостро відчули найбідніші країни, оскільки міжнародне проектне фінансування є одним з основних джерел коштів для інвестицій в інфраструктуру.

Світова економіка в 2023 році зіштовхнулася з низкою викликів, включаючи геополітичну нестабільність, протекціоністські тенденції та перебудову глобальних ланцюжків постачання. Ці фактори створили високий рівень невизначеності та підірвали довіру інвесторів, що призвело до скорочення глобальних потоків ПІІ.

В 2024 р. помірне зростання ПІІ протягом року вважається можливим завдяки очікуваному полегшенню фінансових умов та активним зусиллям урядів на національному та міжнародному рівнях зі стимулювання інвестицій. Інвестиції продовжують концентруватися в секторах, що вимагають інтенсивного створення вартості, таких як автомобілебудування та електроніка. Однак, географічна концентрація інвестицій зростає, і багато країн, що розвиваються, залишаються маргіналізованими. Це створює значні виклики для забезпечення інклюзивного економічного зростання та подолання розриву в розвитку між різними регіонами світу.

Загалом, глобальні потоки ПІІ до країн, що розвиваються дещо знизилися однак, ця тенденція виявилася неоднорідною для різних регіонів. Незважаючи на загальне скорочення, кількість оголошених нових проектів зросла більш ніж на 1000, свідчаючи про збереження інтересу інвесторів до ринків, що розвиваються. Однак, географічний розподіл нових проектів був нерівномірним: найбільша частка припала на Південно-Східну Азію (майже половина) та Західну Азію (близько чверті).

Африка зазнала незначного скорочення припливу ПІІ (на 3 %), досягнувши 53 млрд дол. США. Інвестиції в Азію скоротилися на 8 %, до 621 млрд дол. США. При цьому Китай, як один з найбільших реципієнтів ПІІ, також зазнав спаду. Латинська Америка та Карибський басейн демонстрували незначне скорочення припливу ПІІ (на 1 %), до 193 млрд дол. США.

Цікаво, що незважаючи на загальну тенденцію до зниження, потоки ПІІ до структурно слабких і вразливих економік зросли. Найменш розвинені країни, країни, що не мають виходу до моря, і малі острівні держави зафіксували збільшення припливу інвестицій (рис. 2.4). Однак, цей ріст був

зосереджений в кількох країнах.

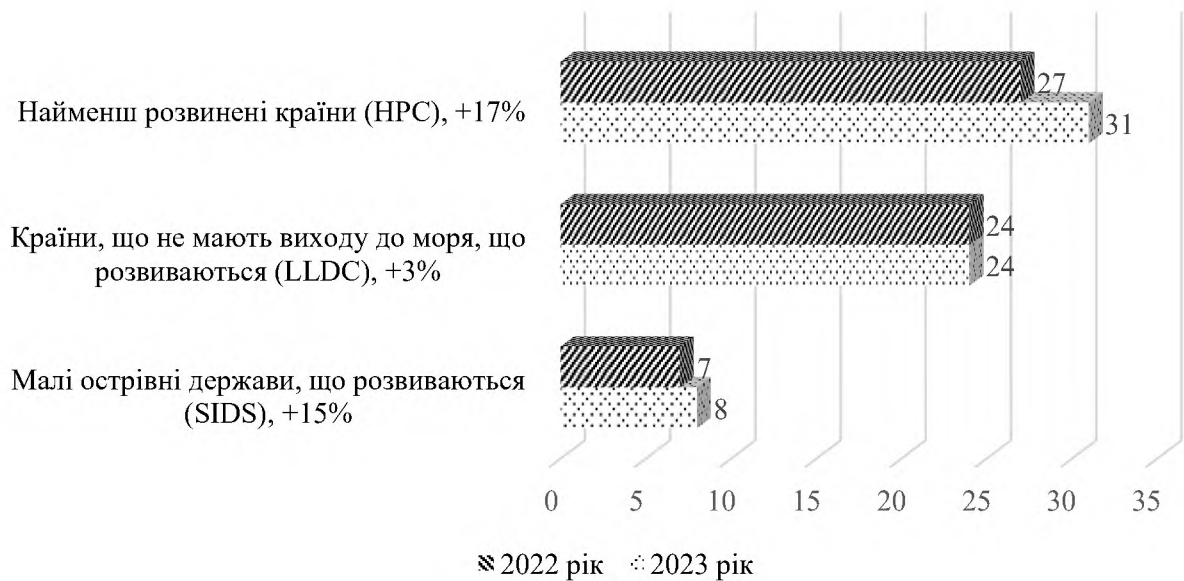

Рис. 2.4. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) за регіонами, млрд дол. США, %, 2022–2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними OECD [38]

Значний внесок у зростання кількості нових проектів зробила переробна промисловість. Це перервало тривалу тенденцію до поступового спаду в цьому секторі. Особливо активними були китайські компанії, які ініціювали значну частину нових проектів у переробній промисловості.

Однак, ця позитивна тенденція спостерігалася переважно в країнах, що розвиваються, де кількість оголошених проектів зросла на 15 %. У розвинених країнах, навпаки, спостерігалася скорочення на 6 %. Така різниця в динаміці свідчить про різні фактори, що впливають на інвестиційну активність у різних регіонах.

Цей розрив між динамікою проектів «з нуля» та міжнародних угод з проектним фінансуванням відображає відмінності в мотивації інвесторів. Проекти «з нуля» зазвичай пов'язані з інвестиціями у виробництво та промисловість, тоді як проектне фінансування частіше використовується для інфраструктурних проектів. Різні типи проектів мають різну чутливість до

змін макроекономічних умов та фінансової політики.

Зростання кількості нових проектів «з нуля» у країнах, що розвиваються, частково пояснюється значними прибутками, отриманими великими транснаціональними компаніями (БНП) за останні роки. Це надало їм додаткові ресурси для фінансування розширення своєї діяльності та створення нових підприємств.

Незважаючи на спад припливу ПІІ, у 2023 році США залишилися основним напрямком цього потоку у світі (311 млрд дол. США), за ними йдуть Китай (163 млрд дол. США) і Бразилія (66 млрд дол. США) (рис. 2.5.).

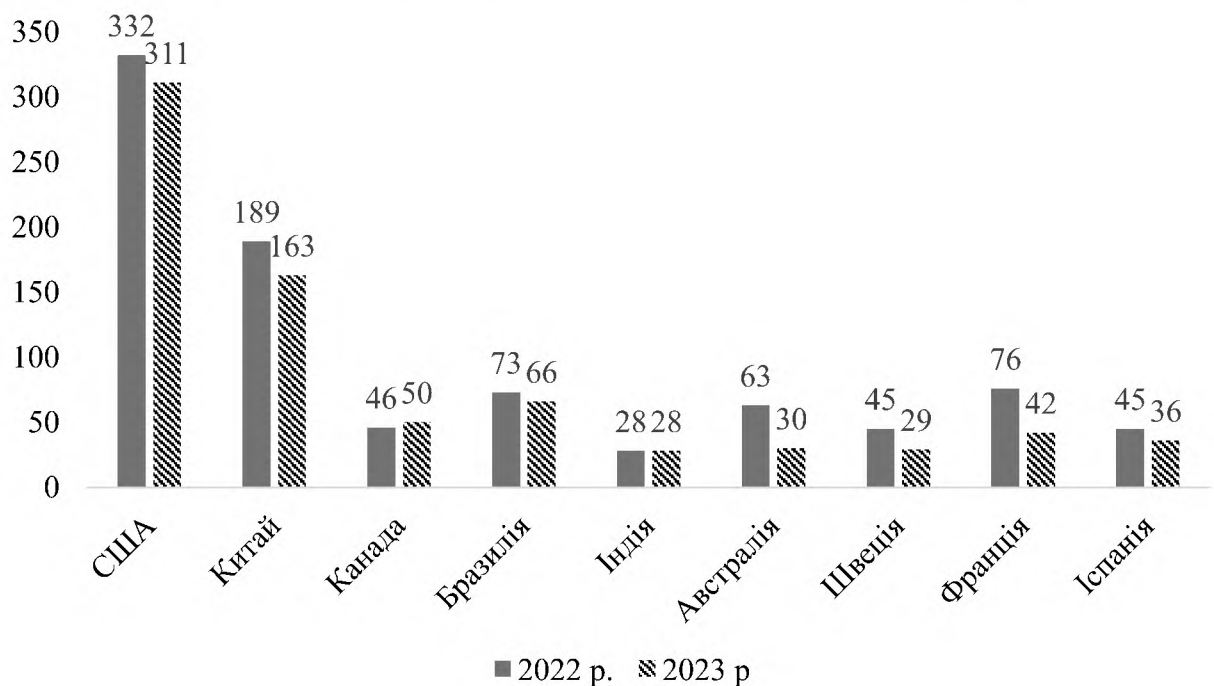

Рис. 2.5. Притік ПІІ в окремі країни (найбільші реципієнти) у 2022-2023 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором за даними OECD [38]

У 2023 р. США стали головною країною, куди направлялися ПІІ у всьому світі, прийнявши 311 млрд дол. США, що становило майже чверть світового обсягу ПІІ. Китай, Канада і Бразилія були наступними найбільшими отримувачами ПІІ.

Китай та Гонконг також залишалися значними отримувачами інвестицій, на їхню частку припало ще 21 % від загального світового обсягу та

становили 163 млрд дол. США. ПІІ в Бразилії становили – 66 млрд дол. США., в Канаді – 50 млрд дол. США.

Серед 20 найбільших приймаючих країн найбільше абсолютне падіння було зафіксовано у Франції, Австралії, Китаї, США та Індії. Лише Сінгапур продемонстрував значне зростання припливу ПІІ. Ці дані свідчать про те, що навіть найбільші економіки світу не уникнули негативного впливу глобальних трендів.

США були не лише найбільшим загальним отримувачем ПІІ, але й лідером за кількістю як нових проектів, так і міжнародних угод з фінансування проектів. Це свідчить про високу привабливість американської економіки для іноземних інвесторів. Індія та Великобританія також увійшли до п'ятірки лідерів за обома цими показниками, що підтверджує їхню роль як важливих центрів для прямих іноземних інвестицій.

Корпоративні реструктуризації, особливо в Європі, суттєво вплинули на відтік ПІІ. Кілька країн-інвестиційних центрів зафіксували значний від'ємний відтік, хоча і менший, ніж у попередньому році. Без урахування цих країн, глобальний відтік був би на 10 % нижчим.

Сполучені Штати та Японія залишаються найбільшими інвесторами серед розвинених країн, демонструючи зростання зовнішніх ПІІ на 10 % та 14 % відповідно. В Європі, за винятком п'яти провідних країн, відтік ПІІ скоротився на 11 %. При цьому, відтік з Франції, навпаки, збільшився приблизно на третину (рис. 2.6.).

У 2023 році США з показником 404 млрд дол. США залишалися основним джерелом відтоку ПІІ у світі, за ними йшла Японія (184 млрд дол. США) і Китай (148 млрд дол. США). У 2022 р. США були основним джерелом відтоку ПІІ в усьому світі, причому відтік сягнув 366 млрд дол. США через високий рівень реінвестування прибутків. Серед інших найбільших джерел – Японія, Китай, Німеччина, і Канада, кожна з яких зафіксувала відтік понад 80 млрд дол. США.

Цікавою тенденцією є зростання ролі азіатських країн серед найбільших

інвесторів. На країни Азії припадає майже половина загального обсягу виведених ПІІ з 20 найбільших економік. Особливо виділяються Індія та Тайвань, які демонструють значне зростання своїх позицій.

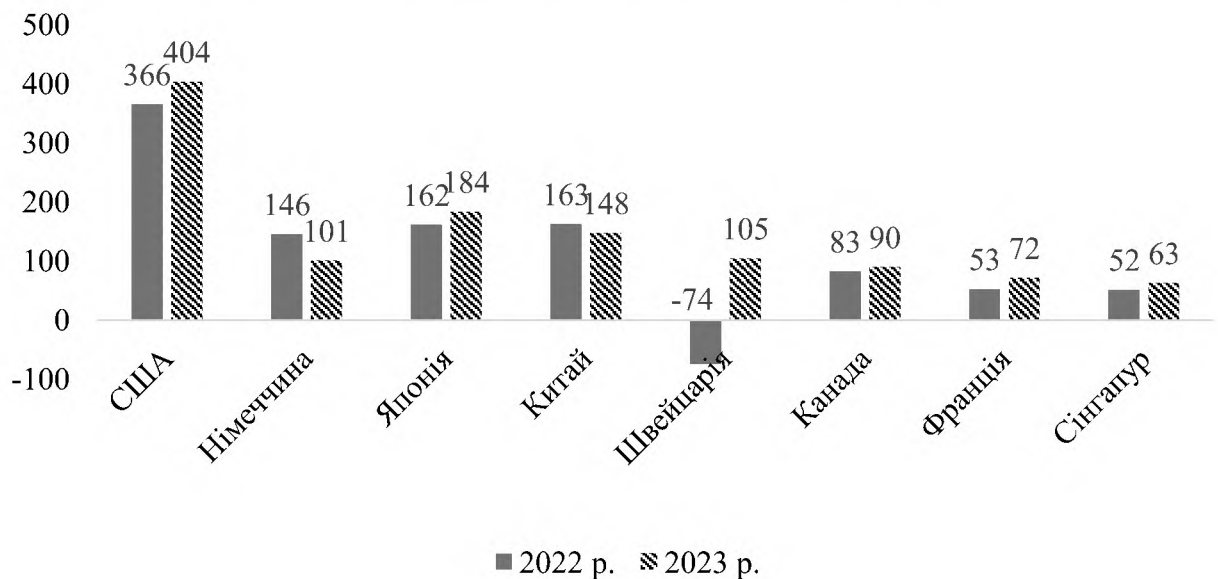

Рис. 2.6. Відтік ПІІ з окремих країн (найбільших інвесторів), 2022-2023 рр. (млрд дол. США)

Джерело: побудовано автором за даними OECD [38]

Вартість транскордонних злиттів та поглинань, які є важливим каналом для ПІІ, знизилася на 53 % у 2023 році. Цей спад був пов'язаний з жорсткішими фінансовими умовами та загальною невизначеністю на світових ринках.

Щодо проектів «з нуля», то тут спостерігається більш неоднорідна картина. БНП з Північної Америки скоротили кількість таких проектів, тоді як в Європі їх кількість залишилася незмінною, а в інших розвинених країнах навіть зросла. Відтік ПІІ з країн, що розвиваються, сповільнився на 11% у 2023 році. Зростання кількості та вартості проектів «з нуля», оголошених БНП з країн, що розвиваються, особливо в Південно-Східній Азії, стало основним драйвером цього процесу.

Одним із ключових факторів, що вплинули на цю тенденцію, стало зниження інвестиційної активності в розвинених країнах. Потоки ПІІ до цих

країн скоротилися на 15 %, що було пов'язано з низкою причин. Зокрема, значну роль зіграли корпоративні фінансові реструктуризації, зумовлені, серед іншого, запровадженням глобального мінімального податку для великих корпорацій. Крім того, спостерігалось значне падіння вартості транскордонних злиттів та поглинань, які традиційно є одним із основних каналів для ПІІ в розвинених країнах. (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка типів ПІІ за економічними групами, 2022-2023 рр.

Група країн	Тип ПІІ	Вартість (млрд дол.)		Темпи зростання, %	Кількість		Темпи зростання, %
		2022	2023		2022	2023	
Країни з розвинутою економікою	Зелені проекти	687	631	-8	11112	10435	-6
	Міжнародне проектне фінансування	728	562	-23	1720	1357	-21
	Транскордонні злиття та поглинання	599	302	-50	6710	5862	-13
Країни з економікою, що розвивається	Зелені проекти	622	749	20	6949	8007	15
	Міжнародне проектне фінансування	573	396	-31	1138	839	-26
	Транскордонні злиття та поглинання	107	76	-29	1053	855	-19

Джерело: розраховано автором за даними OECD [38]

На відміну від розвинених країн, у країнах, що розвиваються, спостерігалось зростання кількості оголошених нових проектів на 15 %. Цей позитивний тренд був обумовлений, зокрема, збільшенням інвестицій у переробну промисловість, особливо з боку китайських компаній. Однак, незважаючи на цей позитивний сигнал, загальний обсяг ПІІ до країн, що розвиваються, все ж скоротився на 7 %. Це може свідчити про те, що нові проекти були, як правило, меншими за масштабом, ніж ті, що фінансувалися раніше.

Слабкою ланкою в структурі ПІІ у 2023 році стало міжнародне проектне фінансування. Як кількість, так і вартість угод у цій сфері скоротилися

приблизно на чверть. Основними причинами такого спаду стали жорсткіші умови фінансування, невизначеність інвесторів щодо перспектив світової економіки та посилення регуляторного контролю в багатьох країнах.

Таким чином, у 2023 році спостерігалася неоднорідна динаміка потоків ПІІ. З одного боку, відбувалося зростання кількості нових проектів, особливо в країнах, що розвиваються. З іншого боку, загальний обсяг ПІІ скоротився, що було пов'язано зі зниженням інвестиційної активності в розвинених країнах та скороченням міжнародного проектного фінансування. Ці тенденції свідчать про складну та неоднозначну ситуацію на світовому інвестиційному ринку. У 2023 році спостерігалось зниження кількості нових укладених міжнародних інвестиційних угод (МІУ). Всього було підписано 29 нових договорів, що є значно менше за попередні роки. При цьому, помітною тенденцією стало зменшення частки традиційних двосторонніх угод на користь більш складних багатосторонніх форматів (рис. 2.7).

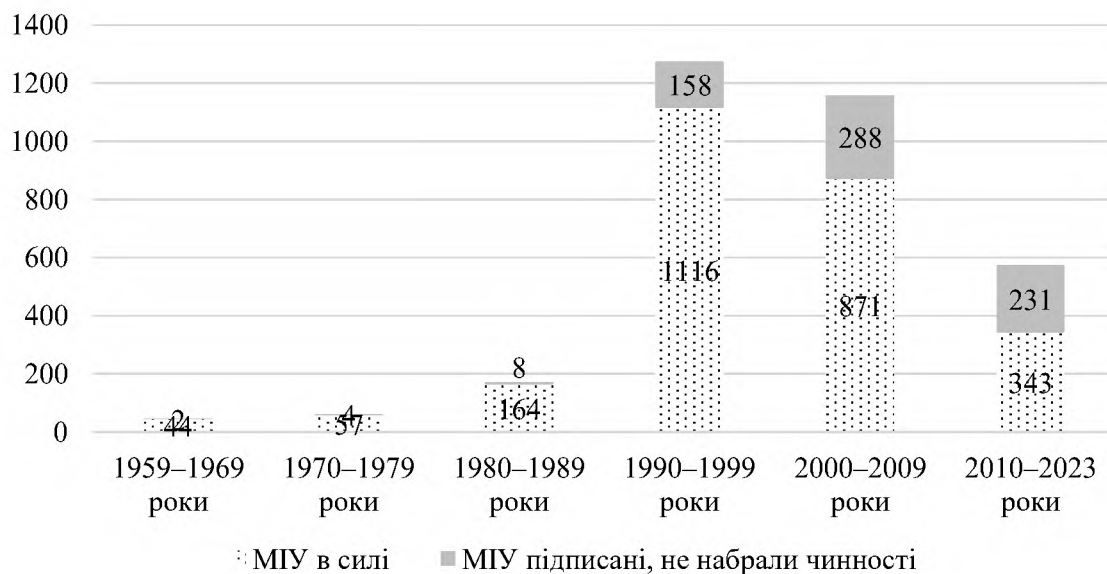

Рис. 2.7. Кількість підписаних і чинних міжнародних інвестиційних угод (МІУ) за датою та підписом, 1959–2023 рр.

Джерело: : розраховано автором за даними OECD [38]

Одним із ключових викликів у сфері міжнародного інвестиційного права залишається повільне реформування існуючих МІУ. Близько половини

глобальних ПІІ досі регулюється застарілими договорами, які не відповідають сучасним вимогам. Це призводить до збільшення ризику виникнення спорів між інвесторами та державами, що вирішуються в рамках процедури врегулювання інвестиційних спорів (ISDS). Особливо гостро ця проблема стоїть для країн, що розвиваються, та країн з низьким і середнім рівнем доходу (НРС), де понад дві третини та три чверті ПІІ відповідно регулюється неререформованими договорами.

Незважаючи на зростаючу критику ISDS, кількість справ про інвестиційні арбітражі продовжує збільшуватися. Загальна кількість таких справ досягла 1332, а за 2023 рік було ініційовано ще 60 нових арбітражів. При цьому, близько 70 % нових справ було спрямовано проти країн, що розвиваються, включаючи НРС. Найчастіше причиною для звернення до арбітражу ставали спори, пов'язані з будівництвом, промисловістю та видобувною промисловістю.

Така ситуація свідчить про необхідність подальшого реформування системи міжнародного інвестиційного права. Сучасні МІУ повинні забезпечувати баланс інтересів інвесторів і держав, а також враховувати зміни в глобальній економіці та міжнародних відносинах. Особливу увагу слід приділити питанням захисту прав людини, навколишнього середовища та соціальних стандартів.

ПІІ відіграють ключову роль у стимулюванні економічного зростання та розвитку країн, що розвиваються. Їх вважають одним із найбажаніших видів капіталовкладень, адже вони відкривають двері до реалізації масштабних проектів, які інакше були б неможливими.

ПІІ часто супроводжуються передачею нових технологій та практичного корпоративного управління. Іноземні компанії, які складають капітал в інших країнах, можуть вносити свої знання, досвід і технології, що сприяє модернізації галузей та підвищенню ефективності виробництва. Іноземні інвестори можуть вести співпрацю з місцевими підприємствами, що сприяють обміну знаннями та розширенню міжнародного бізнесу.

У цілому, ПІІ відіграють значну роль у розвитку економік, що розвиваються, таких як Україна. Їх вплив може бути багатограним, стимулюючи економічне зростання, підвищуючи конкурентоспроможність та надаючи доступ до нових технологій та знань. У цьому тексті ми проаналізуємо динаміку ПІІ в Україні протягом останніх 10 років, щоб оцінити їх вплив на українську економіку (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Прямі іноземні інвестиції в Україні 2013-2023 рр., млн дол. США

Роки	ПІІ в Україну	ПІІ з України	Сальдо	Зміна, % до попереднього року
2013	4499	420	+4079	-
2014	410	111	+299	-92,7
2015	-458	-51	-407	-236,1
2016	3810	16	+3794	+1032,2
2017	3692	8	+3684	-2,9
2018	4455	-5	+4460	+21,1
2019	5860	648	+5212	+16,9
2020	-868	82	-950	-118,2
2021	6687	-198	+6885	+824,7
2022	838	344	+494	-92
2023	4247	42	+4205	+575,0

Джерело: розраховано автором за даними Національного банку України [15]

За даними Національного банку України, протягом 2014-2023 рр. обсяг ПІІ в Україну загалом демонстрував мінливу тенденцію. Після пікового значення у 2014 році (17,7 млрд дол. США) спостерігалось зниження до 2016 року (4,3 млрд дол. США) через військову агресію Росії та погіршення макроекономічної ситуації. Проте з 2017 року розпочалося поступове зростання, яке, хоча й не без тимчасових коливань, тривало до початку повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році. Максимальне значення ПІІ в Україну спостерігаємо у 2021 р. – 6687 млн дол. США, при цьому сальдо становило – 6885 млн дол. США. Максимальне значення показника ПІІ з України спостерігалось в 2019 р. – 648 млн дол. США.

Індекс інвестиційної привабливості України, який розраховує Європейська Бізнес Асоціація, у другій половині 2022 року відновився до 2,48

балів (з 5 можливих), що співставно зі значеннями 2020 року під час активної фази пандемії COVID-19. Однак в 2023 р. значення цього показника дещо знизилося, зокрема до 2,44 балів.

За рейтингом Doing Business Світового банку, Україна посіла 72 місце серед 190 країн за сприятливістю у веденні бізнесу у 2020 році. Є потреба в поліпшенні інвестиційного клімату, сприянні лібералізації податкової системи, незалежності влади від комерційних інтересів та боротьбі з корупцією у державних установах, зокрема в судах. Тільки тоді можуть виникнути можливості для створення нових підприємств, робочих місць, збільшення ВВП та зростання податкових надходжень до бюджету.

Таблиця 2.7

Основні країни-інвестори в Україну, 2022 р.

Країна	млн дол. США
1. Кіпр	16877
2. Нідерланди	9942
3. Швейцарія	2600
4. Німеччина	2534
5. Велика Британія	2447
6. Австралія	1632
7. Люксембург	1257
8. Франція	1122
<i>Усього іноземних інвестицій</i>	50987

Джерело: побудовано автором за даними Міністерства економіки України [14]

Згідно з даними Національного банку України, Кіпр є найбільшим іноземним інвестором в Україні, з компаніями, зареєстрованими в цій країні, які інвестували в Україну 16877 млн дол. США. Нідерланди розташовуються на другому місці з обсягом інвестицій в 9942 млн дол. США, а Швейцарія на третьому місці – 2600 млн дол. США. Крім перелічених країн, значні інвестиції в Україну вкладають також Велика Британія, Німеччина, Франція США, та інші країни.

Згідно з даними Міністерства економіки України, провідними сферами за обсягами освоєння капітальних інвестицій в 2022 році залишаються: промисловість – 30,8 %, сільське, лісове та рибне господарство – 12,6 %, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 12,1 %,

оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 9,0 %, державне управління й оборона; обов’язкове соціальне страхування – 8,9 %, будівництво – 8,0 %, охорона здоров’я та надання соціальної допомоги – 4,3 %, інформація та телекомунікації – 4,1 %, операції з нерухомим майном – 3,5 %.

Для стимулювання притоку стратегічних інвесторів, підвищення інвестиційної привабливості, створення нових високооплачуваних робочих місць та підвищення конкурентоспроможності економіки, був прийнятий Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями в Україні». Основною метою цього Закону є сприяння залученню зовнішніх та внутрішніх інвестицій шляхом спрощення вимог до інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями та удосконалення форм державної підтримки для їх реалізації. Це створить сприятливі умови для приваблення більшого кола інвесторів та збільшить кількість інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями, сприяючи при цьому розвитку регіонів, де вони будуть реалізовуватися.

Отже, Україна володіє значним потенціалом для збільшення і залучення ПІІ у свою економіку. Країна продовжує проводити широкий спектр реформ, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату, спрощення бізнес-процесів, боротьбу з корупцією та зміцнення правової держави. Посилення політичної стабільності також сприятиме залученню більшого обсягу ПІІ.

Висновки до розділу 2

1. Домінування американських компаній у світовому рейтингу брендів залишається суттєвим, а США залишаються лідером у багатьох галузях економіки та бізнесу. Лідуючі позиції Франції, Японії, Китаю та Великої Британії у рейтингу також вказує на глобальний характер економіки та вплив цих країн у світових ринкових умовах.

2. Проаналізувавши динаміку глобальних потоків ПІІ у 2023 році, можна

зробити кілька важливих висновків. Незважаючи на загальне скорочення обсягу ПІІ, спостерігається зростання кількості нових інвестиційних проєктів, особливо в переробній промисловості та країнах, що розвиваються. Це свідчить про збереження інтересу інвесторів до довгострокових проєктів, незважаючи на короткострокові економічні виклики. Динаміка ПІІ суттєво відрізняється за регіонами. Найбільше скорочення спостерігається в розвинених країнах, тоді як у країнах, що розвиваються, особливо в Південно-Східній Азії, спостерігається зростання кількості нових проєктів.

3. Жорсткіші умови фінансування, зростання процентних ставок та геополітична нестабільність негативно вплинули на динаміку ПІІ у 2023 році. Зростання кількості нових проєктів «з нуля» свідчить про зміну структури інвестицій. Інвестори все більше звертають увагу на довгострокові проєкти в реальному секторі економіки. Скорочення міжнародного проєктного фінансування негативно вплинуло на динаміку ПІІ, особливо в інфраструктурних проєктах. Застарілі міжнародні інвестиційні угоди та зростання кількості спорів в рамках ISDS створюють додаткові бар'єри для інвестицій.

4. Динаміка ПІІ в Україну за останнє десятиліття демонструє значну залежність від геополітичної ситуації та загального стану економіки. Після пікового значення у 2014 році, ПІІ в Україну суттєво скоротилися через військову агресію Росії. Проте, з 2017 року спостерігається поступове відновлення, яке було перервано повномасштабним вторгненням у 2022 році. Незважаючи на ці коливання, ПІІ залишаються важливим джерелом фінансування для української економіки, сприяючи її модернізації та інтеграції в глобальні економічні процеси.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТНК В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. ТНК в процесах інноваційного розвитку світової економіки

ТНК є одночасно двигуном інноваційного розвитку та об'єктом суспільної критики. З одного боку, вони сприяють технологічному прогресу та економічному зростанню. З іншого боку, їхня діяльність може призводити до посилення нерівності, екологічних проблем та інших негативних наслідків. Тому, для того щоб максимізувати позитивний вплив ТНК на світовий розвиток, необхідно створити ефективні механізми регулювання їхньої діяльності, які б забезпечували баланс між економічними інтересами, соціальною відповідальністю та збереженням довкілля.

Глобальний інноваційний індекс 2023 року показав, що Швейцарія вже тринадцятий рік поспіль є світовим лідером в інноваціях. Швеція та США займають друге і третє місце відповідно. Китай, як єдина країна зі середнім рівнем доходу в топ-30, демонструє стрімкий прогрес (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Рейтинг країн за глобальним інноваційним індексом, 2023 р.

Ранг	Країна	Оцінка	Ранг за доходом	Ранг регіону
1	Швейцарія	67,6	1	1
2	Швеція	64,2	2	2
3	США	63,5	3	1
4	Велика Британія	62,4	4	3
5	Сінгапур	61,5	5	1
6	Фінляндія	61,2	6	4
7	Нідерланди	60,4	7	5
8	Німеччина	58,8	8	6
9	Данія	58,7	9	7
10	Республіка Корея	58,6	10	2
55	Україна	32,8	3	34

Джерело: побудовано автором за даними [42]

Серед країн з середнім рівнем доходу, значних успіхів досягли

Туреччина, Індія, В'єтнам, Філіппіни та Індонезія. Вони, разом з Китаєм та Іраном, сформували групу країн, які найшвидше піднімалися в рейтингу за останнє десятиліття. Україна посіла в даному рейтингу 55 місце із значенням індексу 32,8.

Швидке зростання технологій, яке відображено в таблиці 4, призводить до значних змін у нашому повсякденному житті. Все більше людей отримують доступ до безпечної питної води, сучасних систем санітарії та високошвидкісного інтернету. Паралельно з цим, спостерігається стрімкий розвиток електромобільності та автоматизації виробництва. Завдяки роботам та іншим інноваційним рішенням, ми рухаємося до більш ефективного та екологічно чистого майбутнього.

Таблиця 3.2

Інвестиції в впровадження технологій

	Безпечна санітарія	Зв'язок		Роботи	Електро-мобілі	Радіо-терапія
		Широко-смуговий доступ для інтернету	Мобільний			
Короткостроковий термін	1,4%	4,8%	6,0%	14,6%	59,9%	-1,4%
	2022-2023	2022-2023	2022-2023	2022-2023	2022-2023	2022-2023
Довгостроковий (щорічний приріст)	2,4%	6,7%	14,8%	11,7%	63,5%	-1,3%
	2013-2023	2013-2023	2013-2023	2013-2023	2013-2023	2013-2023
Ціноутворення за проникнення	57 із 100 мешканців у 2023 р. (45 у 2013 р.)	17,6 із 100 мешканців у 2023 р. (16,8 у 2021р.)	86,9 із 100 мешканців у 2023 р. (82 у 2021р.)	-2,1 із 100 мешканці в у 2023 р.(1,3 у 2021р.)	-	20,9 із 100 мешканців у 2023 р.(21,5 у 2020р.)

Джерело: побудовано автором за даними [42]

Незважаючи на значний прогрес у розвитку технологій, багато країн все ще стикаються з проблемою недостатнього впровадження інновацій. Зокрема, доступ до таких сучасних методів лікування раку, як радіотерапія та променева терапія, залишається обмеженим для значної частини населення. Це свідчить про необхідність подальших інвестицій в розвиток інфраструктури та підвищення доступності медичних послуг.

Інвестиції в кібербезпеку у 2023 році впали до 1,3 млрд дол. США, що значно нижче рекордних 4,4 млрд дол. США, залучених у 2021 році. Це значне

зниження свідчить про загальне уповільнення темпів інвестування в технологічний сектор, а також про зміну настроїв інвесторів щодо кібербезпеки.

Активність інвесторів була особливо низькою у другій половині 2023 року. Найбільшою угодою другого півріччя стало залучення 100 млн дол. США американською компанією, що розробляє платформу безпеки на основі штучного інтелекту. Це значно контрастує з першим півріччям, коли було укладено кілька значних угод, таких як: Resilience залучила 493 млн дол. США від французького венчурного інвестора; Ledger, провайдер безпеки цифрових активів, отримав 250 млн дол. США.

Перше півріччя 2023 року було неоднозначним для інвестицій у кібербезпеку. З одного боку, спостерігалось значне зниження загальних обсягів інвестицій, з іншого боку, певні сегменти ринку продемонстрували стійке зростання (рис. 3.1).

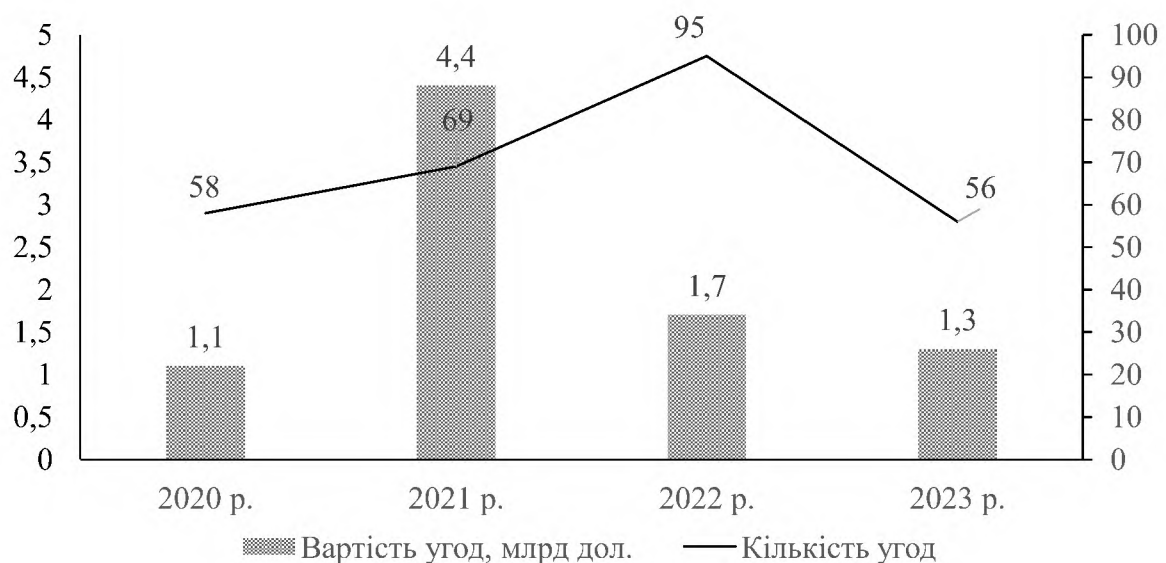

Рис. 3.1. Загальна глобальна фінансова активність у сфері кібербезпеки у 2020-2023 роках

Джерело: побудовано автором за даними ЮНКТАД [48]

Хоча загальний обсяг інвестицій у кібербезпеку в другому півріччі 2023 року був нижчим, ніж у першому, інтерес до рішень на основі штучного

інтелекту (ШІ) у цій сфері продовжував зростати. Це пов'язано з тим, що компанії та фахівці з кібербезпеки все частіше шукають способи використання ШІ для покращення кібербезпеки.

Великі технологічні компанії активно впроваджують рішення для кібербезпеки на основі ШІ. Наприклад, Microsoft оголосила про програму раннього доступу до свого нового Microsoft Security Copilot, який описується як «генеративний цифровий помічник для команд з питань безпеки, орієнтований на ШІ».

Безпека коду стає все більш важливою для компаній, оскільки вони прискорюють розробку програмного забезпечення за допомогою генеративних моделей ШІ та великих мовних моделей (LLM). Швидкість кодування та складність середовища загроз роблять автоматизацію та інтеграцію політик безпеки в процес розробки коду критично важливими. Розвідка загроз також стає все більш важливою для компаній, оскільки середовище кіберзагроз стає все більш складним. Розвідка загроз може допомогти компаніям виявити нові загрози та прийняти проактивні заходи для захисту своїх систем.

Інвестори все більше цікавляться рішеннями з безпеки коду та розвідки загроз. Це пов'язано з тим, що ці рішення можуть допомогти компаніям захистити свої системи від кібератак, що може призвести до значних фінансових втрат.

Очікується, що в 2024 році кібербезпека залишатиметься одним із найважливіших пріоритетів для підприємств та організацій. Зростаюча складність кібератак та нові виклики, пов'язані зі ШІ та хмарними технологіями, роблять інвестиції в кібербезпеку більш важливими, ніж будь-коли раніше.

Ось деякі ключові тренди кібербезпеки, на які варто звернути увагу в 2024 році:

1. Стрімке зростання використання ШІ в кібербезпеці: ШІ використовується для посилення організаційних рішень з кібербезпеки, таких

як автоматизація завдань з реагування на інциденти та аналіз даних про загрози. ШІ також використовується для забезпечення цілісності даних, що використовуються ШІ-моделями та рішеннями організацій.

2. Зростання інвестицій у платформи та автоматизацію розвідки загроз: підприємства інвестують у платформи розвідки загроз, які допомагають їм збирати та аналізувати дані про загрози з різних джерел. Автоматизація розвідки загроз використовується для зменшення часу та ресурсів, необхідних для виявлення та реагування на кібератаки.

3. Посилення уваги до платформ MXDR: платформи MXDR (Extended Detection and Response) об'єднують можливості кібербезпеки з декількох джерел, таких як мережева безпека, кінцева точка безпеки та безпека хмари. Це дає організаціям більш цілісний погляд на їх кібербезпеку та полегшує реагування на кібератаки.

4. Зростання інтересу до надійних хмарних ідентифікаційних платформ: організації все частіше використовують хмарні технології, що робить важливим для них мати надійні хмарні платформи ідентифікації. Ці платформи допомагають контролювати доступ до хмарних ресурсів та захищати їх від несанкціонованого доступу.

5. Консолідація ринку кібербезпеки: очікується, що великі технологічні гіганти та платформні гравці продовжуватимуть купувати менші стартапи в сфері кібербезпеки. Це робиться для інтеграції нішевих рішень цих стартапів у власні платформи кібербезпеки.

Ці тренди свідчать про те, що кібербезпека залишатиметься динамічною та постійно розвиваючоюся сферою. Підприємствам та організаціям важливо бути в курсі цих трендів та інвестувати в рішення з кібербезпеки, які допоможуть їм захистити свої дані та системи від кібератак.

Інвестиції у криптовалюту та блокчейн у 2023 році значно скоротилися порівняно з 2022 роком. За даними PitchBook, загальний обсяг інвестицій у цю сферу впав з понад 24 млрд дол. США у 2022 році до менш ніж 8 млрд дол. США у 2023 році. Кількість угод також значно зменшилася, з 2058 у 2022 році

до 1104 у 2023 році (рис. 3.2).

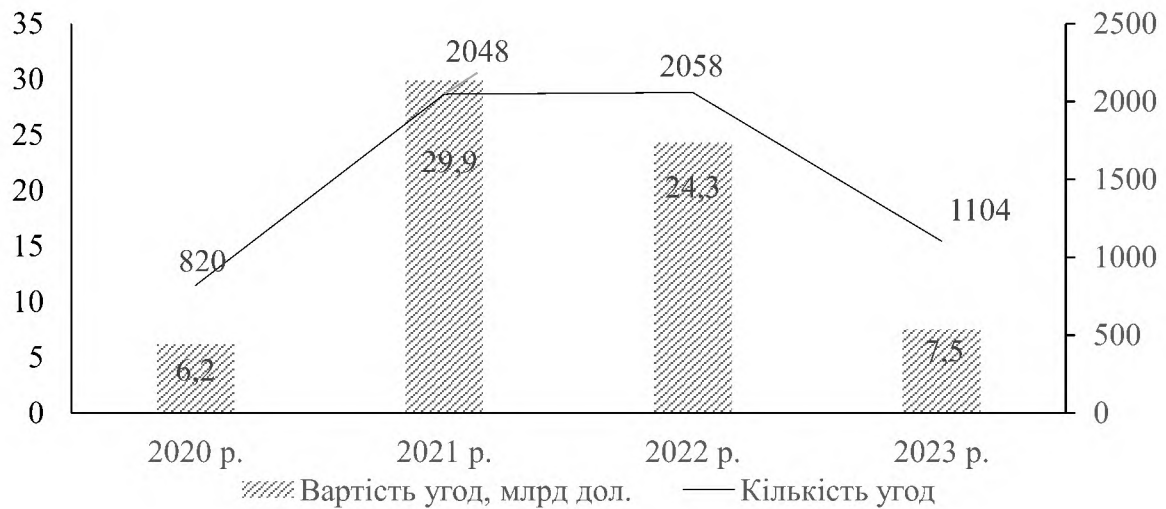

Рис. 3.2. Загальна глобальна фінансова активність у сфері блокчейну та криптовалюти 2020-2023 роках

Джерело: побудовано автором за даними [45]

Незважаючи на цей спад, у 2023 році все ще відбулися деякі значні інвестиції у криптовалюту та блокчейн. Найбільші угоди включали: 400 млн венчурного капіталу, залучені платформою для торгівлі цифровими активами з ОАЕ Naqdx; 110 млн дол. США венчурного капіталу, залучені британською платформою blockchain.com.; 100 млн дол. США, залучені американською компанією зі зберігання криптовалют BitGo. Ці інвестиції свідчать про те, що деякі інвестори все ще вірять у довгостроковий потенціал криптовалюти та блокчейну. Однак загальний тренд свідчить про те, що інвестори стали більш обережними щодо цієї сфери, і їм знадобиться більше часу, щоб довіритися їй знову.

Незважаючи на поточне затишся в індустрії, існує низка позитивних індикаторів, які свідчать про те, що значний інтерес до криптовалюти та блокчейну зберігається з боку регуляторів, фінансових установ та інших організацій. Це особливо актуально для регіонів ASPAC та EMEA. Хоча макроекономічні умови наразі складні, очікується, що фінансування криптовалютних та блокчейн-проектів зросте в 2024 році, коли економіка

покращиться. Це може призвести до нового буму інновацій та прийняття.

Загалом, 2024 рік може стати значущим роком для криптовалюти та блокчейну. Незважаючи на виклики, існує багато причин для оптимізму щодо майбутнього цієї індустрії.

2023 рік став знаменним для інвестицій в екологічні та соціальні проекти (ESG), адже обсяг вкладень у сектор сягнув 2,3 млрд дол. США, що робить його другим за величиною за всю історію спостережень. Цей показник поступається лише рекордному 3,7 млрд дол. США, залученим у 2021 році.

Зростання інтересу до ESG обумовлене низкою факторів:

- зростаючі зобов'язання щодо досягнення нульового рівня викидів. Уряди та компанії по всьому світу беруть на себе амбітні цілі щодо скорочення викидів парникових газів, що стимулює попит на ESG-рішення;

- впровадження нових регуляторних норм. Регуляторні зміни, спрямовані на сприяння стійкому розвитку, також сприяють зростанню інвестицій в ESG;

- зростаюча усвідомленість інвесторів. Інвестори все більше усвідомлюють важливість ESG і шукають можливості вкласти кошти в екологічно та соціально відповідальні компанії.

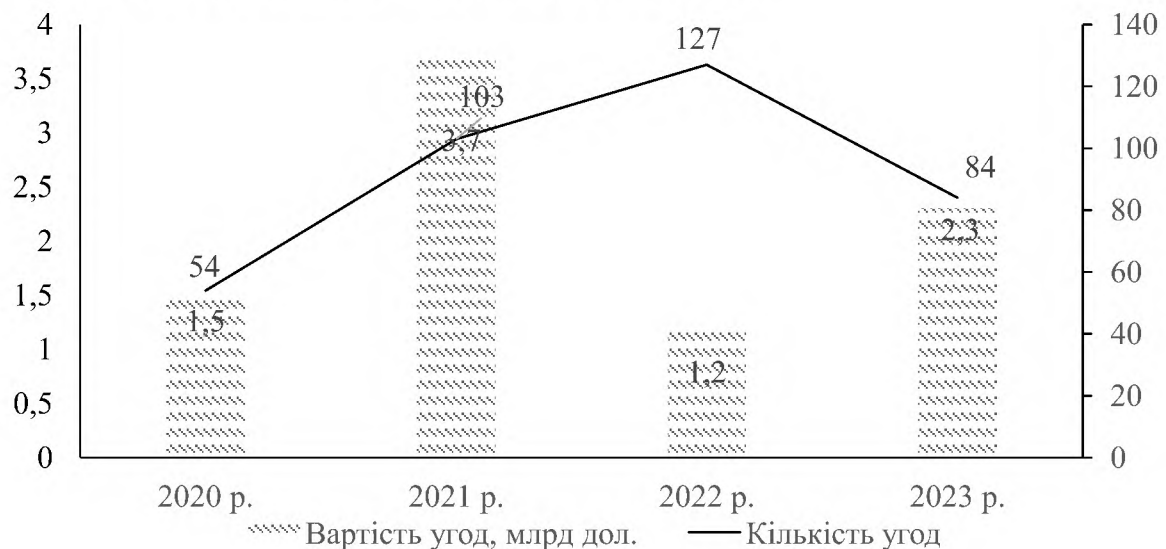

Рис. 3.3. Загальна глобальна фінансова активність у сфері інвестицій в екологічні та соціальні проекти (ESG) 2020-2023 роках

Джерело: побудовано автором за даними ЮНКТАД [38]

Загалом, 2023 рік став свідченням стійкого зростання інвестицій в ESG. Цей тренд очікується на збереження у 2024 році, адже все більше урядів, компаній та інвесторів визнають важливість ESG.

Отже, незважаючи на економічні потрясіння останніх років, інновації продовжують трансформувати наш світ. Штучний інтелект, квантові обчислення та інші передові технології відкривають нові можливості для вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, голод та хвороби. Однак, для того щоб повною мірою реалізувати потенціал інновацій, необхідно створити сприятливе середовище для їх розвитку. Це включає в себе інвестиції в наукові дослідження, розвиток інфраструктури, підготовку кваліфікованих кадрів та створення ефективної системи захисту інтелектуальної власності.

3.2. Перспективи участі України в процесах транснаціоналізації світової економіки

На початку 1990-х років, з переходом України до ринкової економіки, іноземні ТНК активно почали проникати на український ринок. Спочатку їхня діяльність була зосереджена на тих сегментах, де національні виробники були найслабшими та не могли ефективно конкурувати. Це були, перш за все, ринки споживчих товарів широкого вжитку (FMCG), такі як продукти харчування, безалкогольні напої, тютюнові вироби, а також сфери, що швидко розвивалися, як-от реклама та телекомунікації.

Серед найвідоміших ТНК сектора FMCG, які активно розвивали свою діяльність в Україні, можна виділити таких гігантів, як Procter & Gamble та Unilever у сфері виробництва засобів гігієни, Danone, PepsiCo та Nestle у харчовій промисловості. Тютюновий ринок України традиційно був під впливом інвестицій таких американських та британських гігантів, як Reynolds, Philip Morris International та British American Tobacco. У пивоварінні значну

присутність мали скандинавські компанії, об'єднані в консорціум Baltic Beverage Holding, а також бельгійська ТНК Interbrew.

Незважаючи на значну кількість зареєстрованих філій іноземних ТНК в Україні, загалом наша країна займає незначну частку в глобальній мережі ТНК. Лише близько 1 % всіх світових ТНК мають представництва в Україні. Це свідчить про те, що український ринок, хоча й має певні привабливості для інвесторів, все ж таки не є одним з ключових для глобальних корпорацій. Лише близько 20% зі ста найбільших світових компаній мають представництва в нашій країні. Більшість з них зосереджується на дистрибуції своїх товарів, обмежуючись роздрібною торгівлею. Лише деякі глобальні лідери, такі як Procter&Gamble, Johnson&Johnson, Philip Morris International та McDonald's, інвестували у власне виробництво в Україні.

Протягом років незалежності України основним джерелом ПІІ були ТНК. Географія цих інвестицій досить концентрована: майже 83 % загального обсягу надходять з десяти країн, серед яких лідерами є Кіпр, Німеччина, Нідерланди та Австрія. Ці країни традиційно виступають фінансовими центрами та місцем реєстрації багатьох офшорних компаній, що використовують їх як проміжні юрисдикції для інвестування в інші країни, зокрема в Україну. Найбільша частка ПІІ в Україні зосереджена в переробній промисловості та металургії. Це свідчить про те, що іноземні інвестори в першу чергу зацікавлені в розвитку ресурсомістких галузей української економіки.

Рейтинг ТОП-200 найбільших компаній України у 2023 році засвідчив домінування енергетичного сектору. Компанії, що працюють у цій галузі, продемонстрували значне зростання виручки, досягнувши сумарного показника у 1,8 трлн грн. Такий стрімкий розвиток обумовлений низкою факторів, серед яких девальвація національної валюти, зростання світових цін на енергоносії та загальна інфляція. Енергетичні гіганти не лише забезпечують енергетичну безпеку країни, а й відіграють ключову роль у стабілізації національної економіки.

У 2023 році державні компанії займають значну питому вагу серед компаній з найбільшим виторгом. За даними оприлюдненої фінансової звітності, згідно з Держстатом, у десятці лідерів цього списку 7 позицій належать державним компаніям (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Провідні українські компанії за величиною доходу у 2023 р.

№ п/п	Компанія	Виручка, млрд грн	Вид діяльності
1	ТОВ «АТБ-Маркет»	181,1	Рітейл: продаж продуктів через мережу супермаркетів
2	ТОВ «Д.Трейдінг»	165,7	Енергетика: вугілля, електроенергія, природний газ
3	ДП НАЕК «Енергоатом»	153,8	Енергетика: виробництво електроденергії
4	АТ НАК «Нафтогаз України»	138,6	Енергетика: імпорт та продаж природного газу
5	ТОВ ГК «Нафтогаз трейдинг»	119,8	Енергетика: реалізація природного газу
6	ПАТ «Укрнафта»	95,2	Енергетика: видобуток нафти та газу
7	АТ «Укргазвидобування»	93,9	Енергетика: видобуток газу та виробництво нафтопродуктів
8	АТ «Українська залізниця»	92,6	Транспорт: залізничні перевезення
9	ТОВ «Сільпо-Фуд»	84,7	Рітейл: продаж продуктів через власні супермаркети
10	ПрАТ НЕК «Укренерго»	82,9	Енергетика: управління магістральними електромережами

Джерело: побудовано автором за даними [20]

На першому місці за обсягами доходу розташувалося ТОВ «АТБ-Маркет», яка є ключовою компанією найбільшої мережі супермаркетів в Україні. У 2023 році виторг компанії склав 181,1 млрд грн. На другому місці розташувалася компанія ТОВ «Д.Трейдінг» з доходом у розмірі 165,7 млрд грн. Це на 22 млрд грн більше, ніж у 2022 році. Компанія є частиною енергетичного холдингу ДТЕК Ріната Ахметова і спеціалізується на продажу вугілля, газу та електроенергії. На третій позиції знаходиться ДП НАЕК «Енергоатом» з доходом у розмірі 153,8 млрд грн. У 2023 році ця компанія продовжувала відігравати важливу роль у сфері енергетики України, забезпечуючи значну частку виробленої електроенергії в країні та

забезпечуючи стабільність енергопостачання.

Війна внесла суттєві корективи в структуру українського ринку. Якщо будівництво зазнало значних втрат, то інші сектори, навпаки, продемонстрували стрімке зростання. Зокрема, роздрібна торгівля, представлена такими компаніями як «Аврора», яка подвоїла свої продажі, виявилася досить стійкою. Оборонно-промисловий комплекс, зокрема, компанія «Українська бронетехніка», зазнав безпрецедентного зростання попиту на свою продукцію. ІТ-сектор та енергетика також продемонстрували значне зростання, що свідчить про їхню важливість для економіки країни в умовах війни. Серед аутсайдерів виділяються промислові гіганти гірничо-металургійного сектору та хімічної промисловості України, які втратили майже половину своєї виручки. Найбільше постраждала будівельна галузь, втрати якої перевищили 60 %.

Український бізнес демонструє стійкість та здатність до відновлення навіть у найскладніших умовах. Після значних втрат у 2022 році, топ-100 українських компаній повернулися до прибутковості в 2023 році, хоча і не досягли докризових показників. Зокрема, металургійний та нафтогазовий сектори, які найбільше постраждали від війни, поступово відновлюють свою діяльність. Так, «АрселорМіттал Кривий Ріг» суттєво скоротив свої збитки. Однак, ситуація в державному «Укргазвидобуванні» залишається складною, незважаючи на рекордний видобуток газу. На противагу цьому, «Укрнафта» під новим менеджментом продемонструвала вражаючі результати, отримавши значний прибуток. Ці контрастні результати свідчать про важливість ефективного менеджменту та адаптації до нових умов для успішного ведення бізнесу в Україні.

База даних GlobalData, яка охоплює понад 6186 провідних світових ТНК, свідчить про значний інтерес міжнародного бізнесу до українського ринку. Більше 300 з цих компаній мають свої філії або дочірні підприємства в Україні. При цьому географія інвесторів досить концентрована: близько чверті з них базуються в США, а понад половина – в країнах Західної Європи. Така

структура іноземних інвестицій свідчить про тісні економічні зв'язки України з цими регіонами.

Варто зазначити, що російське вторгнення в Україну суттєво вплинуло на діяльність багатьох ТНК, які працюють на нашому ринку (табл. 3.4). Багато компаній були змушені призупинити або повністю припинити свою діяльність в росії, що, в свою чергу, позначилося на їхніх операціях в Україні. Нижче наведена таблиця із прикладами ТНК, які найбільше постраждали від російської агресії.

Таблиця 3.4

Провідні ТНК, що постраждали через повномасштабне вторгнення в Україну

№ п/п	Компанія	Штаб-квартира	Українські дочірні компанії
1	Bunge	США	10
2	Scatec	Норвегія	10
3	Raiffeisen Bank International	Австрія	9
4	WPP	Великобританія	9
5	Inditex	Іспанія	8
6	Acciona	Іспанія	7
7	Corteva	США	6
8	UNIQA Insurance Group	Австрія	6
9	International Flavors & Fragrances	США	5
10	DXC Technology	США	4
11	GEA Group	Німеччина	4
12	Geberit	Швейцарія	4
13	Henkel	Німеччина	4
14	Nestle	Швейцарія	4
15	PKO Bank Polski	Польща	4
16	PZU	Польща	4

Джерело: побудовано автором за даними [54]

Російське вторгнення в Україну стало серйозним випробуванням для глобального бізнесу. Компанії, які працювали на українському ринку, опинилися перед складним вибором: продовжувати діяльність, незважаючи на ризики, або тимчасово призупинити її. Прикладом компаній, які були змушені призупинити свою діяльність, є Bunge, Inditex та Henkel. Водночас, Nestlé продемонструвала здатність адаптуватися до нових умов та відновила виробництво.

Різноманітність реакцій міжнародного бізнесу на російську агресію пояснюється багатьма факторами, включаючи специфіку галузі, масштаби операцій в Україні, а також корпоративну культуру та соціальну відповідальність. Варто зазначити, що деякі компанії, такі як Raiffeisen Bank International, завдяки своєму досвіду роботи в регіонах зі значними політичними ризиками, були краще підготовлені до кризи.

Галузь інформаційно-комунікаційних технологій в Україні є одним з ключових драйверів економічного зростання, забезпечуючи близько 5 % ВВП країни. Цей сектор також є магнітом для прямих іноземних інвестицій: близько третини всіх нових інвестиційних проектів в Україні зосереджені саме в сфері програмного забезпечення, ІТ-послуг та комунікацій. Такий інтерес міжнародних компаній підтверджує високий потенціал української ІТ-індустрії та її важливу роль у диверсифікації економіки.

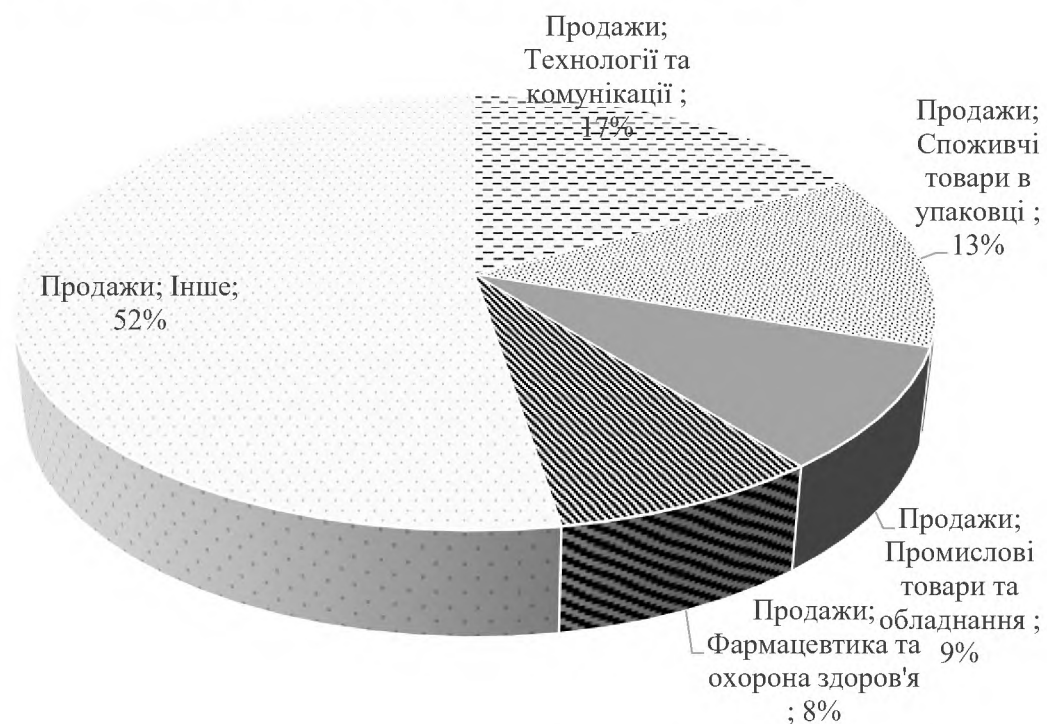

Рис. 3.4. Частка дочірніх компаній ТНК в Україні за галузями економіки, %

Джерело: побудовано автором за даними [54]

Іноземні компанії, які вже мали виробничі потужності в Україні до початку повномасштабної війни, стали основними інвесторами в

корпоративному секторі протягом 2022-2023 років. До таких компаній належать Carlsberg, Cersanit, Kronospan, Laude, Nestle, Phillip Morris та Velux. Ці міжнародні корпорації переважно спрямовували свої інвестиції на релокацію виробництва, ремонт пошкоджених об'єктів та соціальні проєкти. Більшість з них скористалися (і продовжують користуватися) послугами UkraineInvest – Офісу з залучення та підтримки інвестицій.

Крім того, низка інших компаній оголосили про плани реінвестувати кошти в Україну з метою підтримки своїх активів. До них належать ArcelorMittal, Bayer, CRH, Fixit, Kingspan, Onur Group та Unilever.

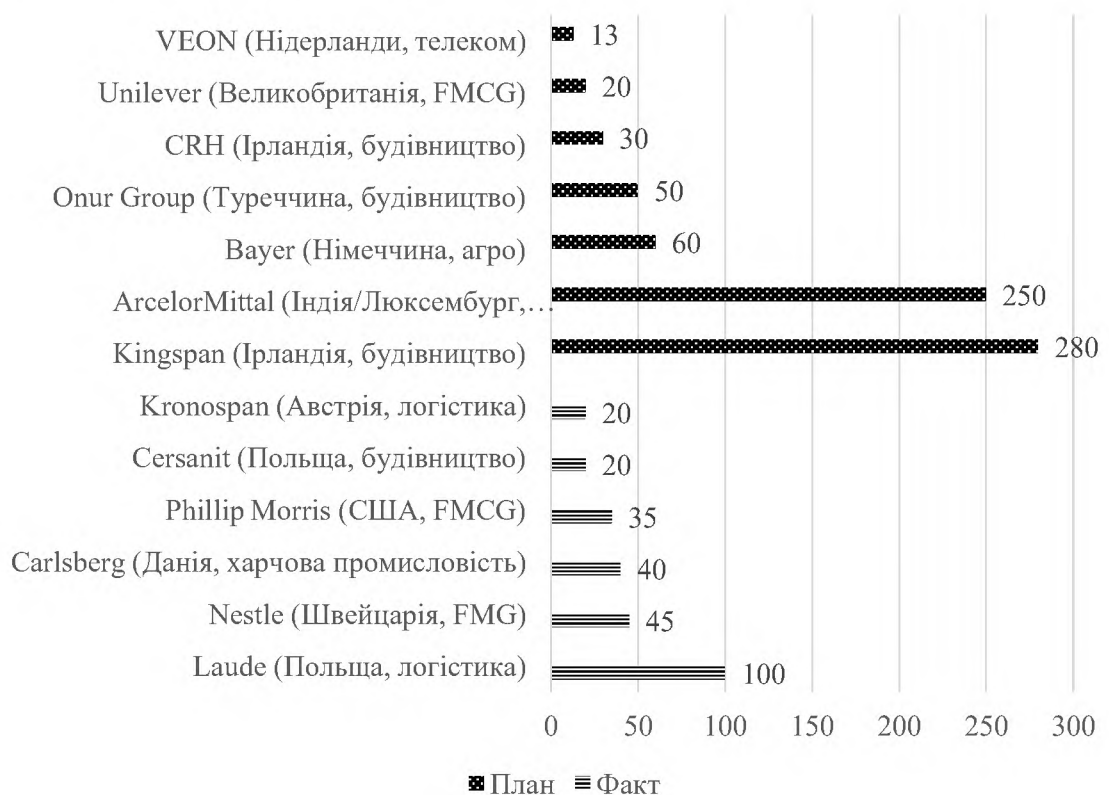

Рис. 3.5. Реінвестиції в Україні від початку воєнного стану, млн дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [31]

Незважаючи на війну, український венчурний ринок демонструє ознаки пожвавлення. Зростає зацікавленість інвесторів у вітчизняних стартапах та інноваційних компаніях, що відкривають нові можливості для розвитку.

Серед пріоритетних напрямків інвестування:

- війна стимулювала розвиток технологій в оборонній сфері, роблячи їх

надзвичайно цікавими для інвесторів;

- психологічна підтримка та оздоровлення населення стають дедалі більш актуальними, що робить інвестиції в дані сфери перспективними;
- знешкодження вибухонебезпечних предметів набуває пріоритетного значення, відкриваючи можливості для інноваційних рішень;
- медичні технології завжди користувалися попитом, а в умовах війни їхнє значення зростає ще більше;
- розвиток сільського господарства залишається одним із ключових факторів економічного відновлення, роблячи інвестиції в агротехнології вигідними.

Інвесторів приваблює не лише високий потенціал зростання українських компаній, але й можливість їхнього виходу на міжнародні ринки. Отже, попри складну ситуацію, український венчурний ринок має всі шанси на успішне відновлення та подальший розвиток, відкриваючи нові горизонти для інвесторів та вітчизняних підприємців.

Україна володіє потужним ресурсом, необхідним для стрімкого розвитку – екосистемою талантів і технологій. До неї належать:

- Наявні фахівці: Україна має велику кількість кваліфікованих кадрів з STEM-освітою та досвідом роботи в інноваційних сферах.
- Рівень освіти: українська система освіти робить акцент на STEM-дисциплінах, що забезпечує постійний приплив нових талантів.
- Технологічний розвиток: в Україні динамічно розвивається ІТ-сектор, а також активно впроваджуються нові технології в інших сферах.

Загалом, ТНК відіграють суттєву роль в інноваційному розвитку світової економіки. Їхні інвестиції та діяльність стимулюють технологічний прогрес та економічне зростання. Однак, важливо усвідомлювати й ризики, пов'язані з діяльністю ТНК, та вживати заходів для їх мінімізації. Для України важливо залучати інвестиції ТНК в інноваційну сферу, але водночас розвивати власну інноваційну систему та захищати національні інтереси.

Природні ресурси завжди були в центрі уваги транснаціональних

корпорацій. Земля, надра, корисні копалини – це стратегічні активи, які забезпечують стабільне функціонування багатьох галузей промисловості, таких як видобувна, нафтова та сільськогосподарська. Інвестуючи в освоєння природних ресурсів в інших країнах, ТНК не лише забезпечують себе сировиною, але й отримують значний вплив на економіку цих країн.

Для України, як і для багатьох інших країн, залучення іноземних інвестицій, особливо прямих інвестицій від ТНК, є критично важливим фактором економічного зростання та розвитку. ТНК приносять з собою не лише фінансові ресурси, але й нові технології, знання та досвід управління. Це особливо актуально в умовах відновлення після економічних криз або під час структурних трансформацій економіки. Іноземні інвестори можуть допомогти модернізувати виробництво, підвищити якість продукції та вивести українську економіку на новий рівень конкурентоспроможності на світовому ринку.

Незважаючи на очевидні переваги залучення прямих іноземних інвестицій, Україна стикається з низкою серйозних перешкод, які ускладнюють процес інтеграції в глобальні виробничі ланцюжки та залучення капіталу транснаціональних корпорацій. Ці бар'єри, детально описані в таблиці 3.5, включають як макроекономічні фактори (нестабільність законодавства, корупція), так і мікроекономічні (недостатня розвиненість інфраструктури, низька кваліфікація робочої сили).

Нестабільне законодавство, високий рівень корупції, неефективна судова система та слабкий захист прав власності створюють значні ризики для інвесторів, що відлякують як іноземні, так і національні компанії. Нерозвинена інфраструктура, низька платоспроможність населення та криза банківської системи додатково обмежують можливості для ведення бізнесу в Україні. В результаті, країна втрачає інвестиції, що гальмує економічне зростання та поглиблює соціальні проблеми.

В той же час географічне розташування України на перехресті торгових шляхів, наявність значних природних ресурсів, великий внутрішній ринок та

сприятливі кліматичні умови створюють сприятливі умови для інвестицій. Крім того, країна має значний потенціал для розвитку високих технологій та інновацій, що робить її привабливою для інвесторів, які орієнтовані на майбутнє.

Таблиця 3.5

**Фактори, що впливають на привабливість української економіки
для іноземних інвесторів**

Характеристика бізнесу	Тип бізнесу		
	Великі приватні корпорації	Філії ТНК	Холдинги
Посідання права власності та управління	+	-	-
Бюрократизація управління	+	+	+
Внутрішня фінансова дисципліна	+;-	+;-	-
Майнова відповідальність компаній	+	+	-
Доступ до національних фінансових ресурсів	+	+	+
Доступ до іноземних фінансових ресурсів	+	+	+
Реагування на ринкові зміни	+	+;-	-
Здатність до ринкової конкуренції	+	+;-	-
Необхідність підприємницьких свобод	+	+	-
Конкурентоспроможність	+	+	-
Прагнення до інновацій	+	-	-
Прагнення до горизонтальної кооперації	+	+	-
Опора на науково-технічну базу	+;-	+;-	-
Обстоювання відкритості економіки	+	+	-
Орієнтація на зміну капіталу	-	+	+
Вимагання централізації та адміністрування економіки	-	-	+
Прагнення до монополізації ринків	+	+	+
Необхідність державних субсидій підприємствам	-	-	+
Необхідність державного зовнішнього протекціонізму	-	-	+
Державне адміністративно-політичне сприяння діяльності	-	-	+
Державне фінансово-податкове сприяння діяльності	-	-	+

Незважаючи на зростання впливу транснаціональних корпорацій, держави продовжують відігравати ключову роль у регулюванні їхньої діяльності. Співпраця між державами та ТНК є взаємовигідною: держави отримують інвестиції, технології та створення робочих місць, а ТНК – доступ до нових ринків та ресурсів. Однак, ця взаємодія потребує постійного

балансування інтересів, оскільки держави прагнуть захищати свої національні інтереси, а ТНК – максимізувати прибуток.

Інструменти впливу держави на ТНК взаємопов'язані та можуть використовуватися як окремо, так і в комплексі (рис. 3.6). Наприклад, держава може запровадити податкові пільги для залучення інвестицій (інвестиційний захід) та одночасно встановити вимоги щодо локалізації виробництва (торговельний захід). Крім того, укладання міжнародних угод може створити рамкові умови для застосування інших інструментів.

Рис. 3.6. Інструменти впливу держави на діяльність ТНК

Українські корпорації мають потенціал для значного зростання та розвитку, однак для цього необхідна лібералізація економіки та створення рівних умов для всіх суб'єктів господарювання. Слід відмовитися від штучних бар'єрів, які обмежують участь українських компаній в інвестиційних процесах, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Це дозволить їм конкурувати на рівних з ТНК та сприятиме їхньому розвитку.

Паралельно з цим, Україна повинна зосередитися на покращенні

інвестиційного клімату для залучення іноземних інвестицій. Присутність ТНК в українській економіці може принести значні переваги, такі як технологічний трансфер, створення нових робочих місць та доступ до нових ринків. Однак, для досягнення цих цілей необхідно створити сприятливі умови для інвестування, зокрема, забезпечити стабільне законодавство, ефективну судову систему та боротьбу з корупцією.

Діяльність ТНК має значний вплив на розвиток національних економік. Одним з найважливіших позитивних наслідків є трансфер технологій та підвищення кваліфікації місцевих кадрів. ТНК, як правило, впроваджують у своїх виробництвах сучасні технології та обладнання, що сприяє оновленню виробничих фондів і підвищенню продуктивності праці. Крім того, ТНК часто проводять навчання своїх співробітників, передаючи їм нові знання та навички. Це сприяє підвищенню кваліфікації місцевих кадрів та їх адаптації до вимог сучасного виробництва.

Незважаючи на війну, Україна залишається відданою курсу європейської інтеграції та поглиблення реформ. Влада не планує зупинити розпочаті до повномасштабного вторгнення перетворення. Навпаки, для виконання рекомендацій Єврокомісії та залучення міжнародної допомоги, реформи будуть посилені. Особливу увагу буде приділено верховенству права та боротьбі з корупцією, адже від ефективності цих заходів залежить довіра міжнародних партнерів (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Основні напрями відбудови України

Напрямок	Сутність напрямку
Перший	Переорієнтація пріоритетних секторів економіки, зокрема оборонно-промислового комплексу, металургії, машинобудування, енергетики та агропереробки, на нові виклики та можливості.
Другий	Підвищення рівня життя шляхом впровадження якісних стандартів в освіті та медицині, а також інвестування в розвиток людського капіталу.
Третій	Створення сучасної та ефективної інфраструктури, яка не просто відновить пошкоджене, а й забезпечить нові можливості для розвитку країни. Кожен об'єкт, відновлений після війни, має стати зразком сучасного інженерного мистецтва, відповідати найвищим стандартам якості та функціональності, а також враховувати потреби людей з особливими потребами.

Джерело: складено автором

Для запобігання корупції при відновленні інфраструктури необхідно створити прозорий механізм розподілу коштів, який не залежить від суб'єктивних рішень. Це може бути досягнуто шляхом створення незалежної інституції, що працюватиме за міжнародними стандартами.

Успіх післявоєнного відновлення залежить від кількох ключових факторів: відновлення морських портів, стабільна міжнародна фінансова підтримка, повернення до ринкових механізмів фінансування бюджету, уповільнення інфляції та поступове відновлення економіки.

Отже, попри тимчасові труднощі, спричинені війною, Україна активно працює над залученням інвестицій для відновлення економіки. Уряд розробив амбітний план, який передбачає створення сприятливих умов для діяльності транснаціональних корпорацій. ТНК, зі свого боку, можуть стати рушійною силою відновлення, забезпечивши країну необхідними інвестиціями, технологіями та доступом до світових ринків. Однак, успіх цього процесу залежить від стабільної політичної ситуації та ефективного законодавства.

Висновки до розділу 3

1. Незважаючи на тимчасове зниження інвестицій у деякі сектори, загальна тенденція до інновацій та технологічного прогресу залишається незмінною. ТНК продовжують відігравати ключову роль у стимулюванні економічного зростання та розвитку нових технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн. Очікується, що у 2024 році кібербезпека залишиться одним з пріоритетних напрямків інвестицій. Зростаюча складність кібератак та нові виклики, пов'язані з розвитком технологій, підкреслюють важливість захисту цифрових активів. Водночас, інвестиції в екологічні та соціальні проекти також продовжать зростати, оскільки все більше інвесторів усвідомлюють необхідність переходу до більш сталої економіки.

2. У 2023 році в рейтингу ТОП-200 найбільших компаній України відзначилися такі сфери, як енергетика, агропромисловий комплекс і гірничо-

металургійний сектор. Компанії енергетичного сектору очолювали список за обсягом виручки, досягнувши показника у 1,8 трлн грн. Цей зріст на 274 млрд грн порівняно з попереднім роком пов'язаний з девальвацією гривні, зростанням цін на енергоносії та інфляцією.

3. Війна не змінила позиції великого бізнесу в економіці України. Сукупний річний дохід 200 приватних компаній, які увійшли до галузевих списків, склав майже 3 трлн грн, що становить 26 % виручки всього українського бізнесу. З цих 200 компаній, що є лідерами своїх галузей, лише 52 % знизили свій дохід за результатами минулого року, решта змогли зберегти або навіть збільшити своє підприємницькі доходи. 2023 рік став знаковим для українського бізнесу, адже після збитків 2022 року у розмірі 10 млрд грн топ-100 компаній України знову отримали прибуток. За підсумками 2023 року він склав 127 млрд грн. Хоча й до показників 2021 року, коли прибуток перевищив 317 млрд грн, ще далеко, динаміка покращення є очевидною.

ВИСНОВКИ

1. Транснаціоналізація є потужним рушієм глобалізації, інтегруючи світову економіку через розширення впливу ТНК. Цей процес супроводжується активним переміщенням капіталу, товарів, послуг та технологій за кордони. ТНК, як координатори глобальних виробничих і логістичних мереж, об'єднують різні країни в єдину економічну систему. ПІ є ключовим інструментом, який зв'язує ТНК з їхніми зарубіжними підрозділами. Вони можуть включати створення нових підприємств, придбання існуючих компаній або реінвестування прибутків. Залежно від ступеня контролю, зарубіжні філії можуть бути залежними, дочірніми або некорпоративними. ПІ відіграють визначальну роль у глобалізації, стимулюючи економічне зростання та трансфер технологій.

2. Усі великі компанії світу, які увійшли до рейтингу The Global 2000, у 2023 р. разом продали товарів і послуг на суму 50,8 трлн дол. США, прибуток склав 4,4 трлн дол. США. Загальні активи цих компаній становлять 231 трлн дол. США, а ринкова капіталізація – 74 трлн дол. США. У рейтингу The Global 2000 представлені найбільші компанії з 58 країн світу. США займають перше місце у рейтингу з 611 компаніями, а Китай посідає друге місце з 346 компаніями Global 2000.

3. Американська компанія Amazon очолила рейтинг «500 найвпливовіших брендів світу», від дослідницької компанії World Brand Lab, при цьому вартість бренду становила 299,3 млрд дол. США. На другій сходинці в рейтингу Apple (297,5 млрд дол. США), третє місце у Google (281,4 млрд доларів США), які в попередніх роках очолювали список. У десятку найцінніших брендів також увійшли Microsoft (191,6 млрд дол. США), Walmart (113,8 млрд дол. США), Samsung Group (99,7 млрд дол. США), ICBC (69,5 млрд дол. США), Verizon (67,4 млрд доларів США), Tesla (66,2 млрд дол. США) та TikTok/Douyin (65,7 млрд дол. США).

4. Основними лідерами за рейтингом Top 50 Global Retailers в 2023 р.

серед світових рітейлерів за виручкою і міжнародним доходом є Walmart, Amazon, Schwarz Group, Aldi та Costco. Amazon, зокрема, розширює свої логістичні послуги та має стабільно високі результати у хмарному середовищі. Walmart продовжує займати лідерські позиції завдяки своїй стратегії та інноваціям у сфері електронної торгівлі та програмам лояльності. Schwarz Group успішно продовжує своє лідерство на ринку роздрібної торгівлі в Європі, завдяки мережам магазинів Lidl і Kaufland.

5. Динаміка ПІІ у країни, що розвиваються, у 2023 р. виявилася неоднорідною. Незважаючи на загальне скорочення обсягу ПІІ на 7 % до 867 млрд дол. США, спостерігається зростання кількості нових інвестиційних проектів. Це свідчить про збереження інтересу інвесторів до ринків, що розвиваються, проте з фокусом на конкретні регіони та сектори економіки. Найбільший приріст нових проектів спостерігався у Південно-Східній Азії та Західній Азії. Водночас, Африка, Азія та Латинська Америка зазнали незначного скорочення припливу ПІІ. Зростання процентних ставок, геополітична нестабільність та інші глобальні виклики створили додаткові бар'єри для інвестицій у країни, що розвиваються.

6. США у 2023 р. беззаперечно очолили світовий рейтинг за привабливістю для ПІІ, залучивши 311 млрд дол. США. Китай та Гонконг, разом узяті, залучили ще 163 млрд дол. США, що становить 21 % від світового обсягу. Бразилія та Канада також посіли значні місця в рейтингу, залучивши відповідно 66 і 50 млрд дол. США. Динаміка прямих іноземних інвестицій у 2023 р. характеризується високою мінливістю та залежністю від низки факторів, включаючи глобальні економічні процеси, політичну ситуацію в країнах-реципієнтах та корпоративні стратегії. Незважаючи на деяке уповільнення, США продовжують домінувати на світовому ринку ПІІ, що підтверджує їхню роль як глобального економічного лідера.

7. США та Японія продовжують домінувати серед розвинених країн за обсягом прямих іноземних інвестицій, демонструючи зростання відповідно на 10 % та 14 %. Водночас, у Європі, за винятком п'ятірки лідерів,

спостерігається зменшення відтоку ПІІ на 11 %. Винятком стала Франція, де відтік капіталу зріс на третину. Азіатські країни займають все більш значуще місце серед глобальних інвесторів. Близько половини всіх прямих іноземних інвестицій, які виводять двадцять найбільших економік світу, припадає саме на цей регіон. Причому, Індія та Тайвань виокремлюються особливо швидкими темпами зростання.

8. 2023 р. став переломним для глобальних інвестиційних потоків. Незважаючи на формальне зростання кількості нових інвестиційних проектів, загальний обсяг ПІІ суттєво скоротився. Розвинені країни, традиційно привабливі для інвесторів, зіштовхнулися зі скороченням потоків капіталу через посилення фінансової регуляції, корпоративні реструктуризації та загальне уповільнення економічного зростання. Країни, що розвиваються, хоча й демонстрували зростання кількості нових проектів, проте загальний обсяг інвестицій в них також скоротився. Одним із найважливіших трендів 2023 року стало зниження ролі транскордонних злиттів та поглинань і зростання значення міжнародних проектів. Це свідчить про зміну стратегій компаній, які все частіше віддають перевагу органічному зростанню та співпраці з місцевими партнерами.

9. ПІІ в Україну в період 2014-2023 років зазнали значних коливань під впливом геополітичних подій та загальної макроекономічної ситуації в країні. Після рекордного притоку капіталу у 2014 році, подальші російські збройні агресії призвели до різкого скорочення інвестицій. З 2017 року спостерігалася тенденція до відновлення, однак повномасштабне вторгнення у 2022 році перервало цей процес. Максимальний обсяг ПІІ в Україну припав на 2021 рік і становив 6,687 млрд дол. США, тоді як найбільший відтік капіталу спостерігався у 2019 році.

10. За даними Національного банку України, Кіпр є найбільшим іноземним інвестором в Україні, з компаніями, зареєстрованими в цій країні, які інвестували в Україну 16877 млн дол. США. Нідерланди розташовуються на другому місці з обсягом інвестицій в 9942 млн дол. США, а Швейцарія на

третьому місці – 2600 млн дол. США.

11. ТНК відіграють значну роль у світових інноваційних процесах, стимулюючи економічне зростання та технологічний прогрес. Інвестиції в кібербезпеку у 2023 році впали до 1,3 млрд дол. США, що значно нижче рекордних 4,4 млрд дол. США, залучених у 2021 році. Це значне зниження свідчить про загальне уповільнення темпів інвестування в технологічний сектор, а також про зміну настроїв інвесторів щодо кібербезпеки. Великі технологічні компанії активно впроваджують рішення для кібербезпеки на основі ШІ. Прогнозується, що в 2025 році кібербезпека залишатиметься одним із найважливіших пріоритетів для підприємств та організацій. Зростаюча складність кібератак та нові виклики, пов'язані зі ШІ та хмарними технологіями, роблять інвестиції в кібербезпеку більш важливими, ніж будь-коли раніше.

12. Інвестиції у криптовалюту та блокчейн у 2023 році значно скоротилися порівняно з 2022 роком. Загальний обсяг інвестицій у цю сферу впав з понад 24 млрд дол. США у 2022 році до менш ніж 8 млрд дол. США у 2023 році. Кількість угод також значно зменшилася, з 2058 у 2022 році до 1104 у 2023 році. Незважаючи на поточне затишшя в індустрії, існує низка позитивних індикаторів, які свідчать про те, що значний інтерес до криптовалюти та блокчейну зберігається з боку регуляторів, фінансових установ та інших організацій.

13. 2023 рік став знаменним для інвестицій в екологічні та соціальні проекти, адже обсяг вкладень у сектор сягнув 2,3 млрд дол. США, що робить його другим за величиною за всю історію спостережень. Цей показник поступається лише рекордному 3,7 млрд дол. США, залученим у 2021 році. Загалом, 2023 рік став свідченням стійкого зростання інвестицій в екологічні та соціальні проекти. Цей тренд очікується і у 2025 році, адже все більше урядів, компаній та інвесторів визнають важливість екологічних та соціальних проектів.

14. В 2023 р. рейтинг ТОП-200 найбільших компаній України за

обсягами доходу очолив ТОВ «АТБ-Маркет», яка є ключовою компанією найбільшої мережі супермаркетів в Україні. У 2023 році виторг компанії склав 181,1 млрд грн. Друге місце займає компанія ТОВ «Д.Трейдінг» з доходом у 165,7 млрд грн. На третій позиції знаходиться ДП НАЕК «Енергоатом» з доходом у розмірі 153,8 млрд грн. Сукупний річний дохід 200 приватних компаній, які увійшли до галузевих списків, склав майже 3 трлн грн, що становить 26 % виручки всього українського бізнесу.

15. Іноземні компанії, які мали виробничі потужності в Україні до початку повномасштабної війни, стали основними інвесторами в корпоративному секторі протягом 2022-2023 років. До таких компаній належать Carlsberg, Cersanit, Kronospan, Laude, Nestle, Phillip Morris та Velux. Ці міжнародні корпорації переважно спрямовували свої інвестиції на релокацію виробництва, ремонт пошкоджених об'єктів та соціальні проекти.

16. Аналіз даних GlobalData свідчить про значний інтерес міжнародного бізнесу до українського ринку, причому основними інвесторами є компанії зі США та Західної Європи. Проте, російське вторгнення суттєво вплинуло на діяльність багатьох ТНК в Україні. Багато компаній були змушені призупинити або повністю припинити свою діяльність, стикнувшись з необхідністю обирати між продовженням роботи в умовах високих ризиків та тимчасовим припиненням операцій. Різноманітність реакцій міжнародного бізнесу на російську агресію обумовлена багатьма факторами, включаючи специфіку галузі та корпоративну культуру. Приклади компаній, таких як Nestlé та Raiffeisen Bank International, демонструють різні підходи до ведення бізнесу в умовах кризи та підкреслюють важливість адаптації до нових реалій.

17. Україна, як країна з багатими природними ресурсами, є привабливою для іноземних інвесторів. Залучення прямих іноземних інвестицій є критично важливим для економічного зростання та розвитку України, оскільки ТНК приносять з собою не лише фінансові ресурси, а й нові технології та знання. Однак, Україна стикається з низкою перешкод, які ускладнюють залучення іноземних інвестицій, таких як нестабільне законодавство, корупція та

недостатня розвиненість інфраструктури. Ці фактори створюють значні ризики для інвесторів і відлякують їх.

18. Незважаючи на війну, Україна залишається відданою курсу європейської інтеграції та посилення реформ. Для залучення міжнародної допомоги та виконання рекомендацій Єврокомісії, особлива увага приділяється верховенству права та боротьбі з корупцією. Для ефективного відновлення інфраструктури необхідно створити прозорий механізм розподілу коштів, що мінімізує ризики корупції. Забезпечення прозорості та верховенства права є ключовими факторами для відновлення довіри міжнародних партнерів та залучення нових інвестицій. Це, в свою чергу, сприятиме подальшому розвитку української економіки та її інтеграції в європейський простір.